

LES FORMES DEL LLENGUATGE

1 L'INTERIOR DEL LLENGUATGE

- 1.1 *Les dimensions del llenguatge*
- 1.2 *La parcel·lació interna de l'objecte d'estudi*
- 1.3 *Nivells i unitats*

2 EL NIVELL FÒNIC

- 2.1 *Delimitació*
- 2.2 *Sons, fonemes i trets fònics*
 - 2.2.1. El so
 - 2.2.2 El fonema
 - 2.2.3 Els trets fònics distintius
- 2.3 *La síl·laba*
- 2.4 *Els elements prosòdics*
 - 2.4.1 L'accent
 - 2.4.2 El to i l'entonació
 - 2.4.3 La duració
- 2.5 *Els alfabet fonètics*
 - 2.5.1 L'alfabet fonètic dels hispanistes
 - 2.5.2 L'Alfabet Fonètic Internacional

3 EL NIVELL MORFOLÒGIC

- 3.1 *La parcel·la de la morfologia*
- 3.2 *Morfema. Morf i al·lomorfs. Morfofonologia*
- 3.3 *La paraula*
 - 3.3.1 Concepte
 - 3.3.2 Estructura de la paraula
- 3.4 *Processos morfològics*
 - 3.4.1 Morfologia concatenativa: addició
 - 3.4.2 Morfologia no concatenativa: modificació, substracció, conversió
 - 3.4.3 Acurtament, acronímia, entrecreuament
 - 3.4.4 Tipologia d'afixos
- 3.5 *Formació de paraules*
 - 3.5.1 Derivació i flexió: diferències
 - 3.5.2 Derivació
 - 3.5.3 Composició
 - 3.5.4 Classe de paraules
 - 3.5.5 Flexió. Paradigma
 - 3.5.6 Tipologia morfològica de llengües

4 EL NIVELL SINTÀCTIC

4.1 *La parcel·la de la sintaxi*

4.2 *L'oració*

4.2.1 Oració, clàusula, fragment

4.2.2 Tipus d'oració (criteri de la funció comunicativa)

4.2.3 Oració simple i composta

4.2.4 Estructura de constituents i sintagma

4.3 *Relacions sintàctiques*

4.3.1 Dependència i recció

4.3.2 La valència. Estructura argumental

4.3.3 Concordança, ordre, èmfasi

4.4 *Categories sintàctiques*

4.4.1 Categories lèxiques i gramaticals. Estructura general del sintagma

4.4.2 Categories buides

4.4.3 Recursivitat i coordinació

4.5 *Funcions sintàctiques*

4.5.1 Subjecte, predicat, objecte

4.5.2 Tema, rema; focus

4.5.2 Tema, rema; focus [cont.]

4.6 *Autonomia i interacció de les estructures oracionals*

5. REFERÈNCIES

Lectures

Bibliografia (i referències)

LES FORMES DEL LENGUATGE

1 L'INTERIOR DEL LENGUATGE

El llenguatge: sistema de sistemes

el llenguatge natural no és una realitat homogènia ni uniforme: diverses llengües

dualisme llengua-parla (Saussure, 1916: cap. III):

$$\text{llenguatge} : \left\{ \begin{array}{l} \text{llengua} \\ + \\ \text{parla} \end{array} \right.$$

Fig. 1

L'objecte d'estudi de la lingüística: el llenguatge

el llenguatge (L) no és una entitat autònoma, forma part de la realitat més general, el món cognitiu (W)

el llenguatge incideix sobre el món i el món incideix sobre el llenguatge:

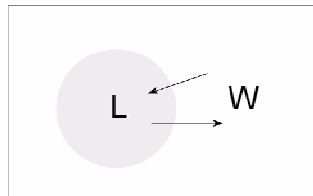

Fig. 2

p.e., l'acció modeladora del llenguatge sobre la manera de veure, comprendre i comportar-nos al món.

la realitat exerceix la seua influència sobre el llenguatge: varietats lingüístiques socialment condicionades, i la mateixa estructura gramatical

l'estudi del llenguatge pot abordar aspectes diversos

La *lingüística interna* entén el llenguatge com sistema en sí mateix, interessant-se per les relacions entre els seus elements constitutius.

La *lingüística externa* entén el llenguatge en contacte amb la realitat circumdant, p.e., per la seua incidència en la societat o en l'individu.

una base metodològica comuna?

la compartimentació lingüística és metodològica, i les fronteres entre les parcel·les són borroses, com la pròpia realitat

la història de la lingüística ens mostra que cada una de les distintes teories

sembla més apropiada per a tractar uns aspectes del llenguatge i no tant per a tractar-ne altres.

les diferents escoles lingüístiques s'han presentat a sovint com alternatives les unes de les altres, de manera que cap d'elles sembla haver-se esforçat en plantejar un paradigma global i globalitzador (cf. López 1980: §1.2).

coincidència en diversos aspectes

el llenguatge com sistema; com un sistema de sistemes.

conceptes com

estructura (el conjunt de les relaciones que uneixen entre sí els elements d'un sistema lingüístic),

nivell (cadascun dels plans de l'estructura lingüística) i

unitat (cada nivell té les seues pròpies unitats –fonema, morfema, lexema, oració–,

el signe lingüístic la unitat bàsica del llenguatge (en la base de les escoles estructuralistes).

estudiar la totalitat del llenguatge:

criteri parcel·lador dels nivells, i

la descripció de cada nivell necessita d'una unitat bàsica de referència.

1.1 Les dimensions del llenguatge

Llenguatge: objecte d'estudi tridimensional, que és defineix per tres tipus de components, forma, funció i significació.

de *casa*

- una seqüència de fonemes: /káza/ *forma* (SNT TOTAL)
- un substantiu femení singular *funció* (SNT PARCIAL)
- un concepte, l'objecte mental "casa" *significació* (SNT-SCT)

Les formes fòniques són realitats que existeixen fora de la lingüística, objectes empírics

la significació remet al món cultural, realitat externa

la funció és absolutament interna al llenguatge

de l'oració *Els alumnes atenen al professor*, l'associació de certes marques formals amb la significació de "pluralitat" en *els alumnes* : funció de concordança (plural) amb *atenen*

1.2 La parcel·lació interna de l'objecte d'estudi

Les dimensions lingüístiques ens permeten parcel·lar metodològicament l'objecte per a facilitar la seua descripció, com mostra la figura:

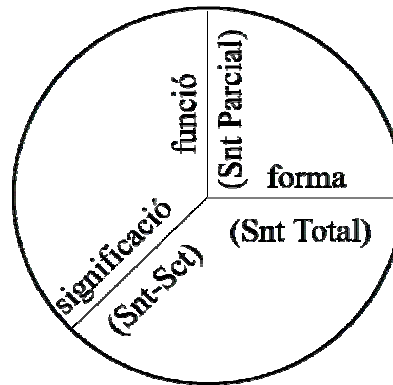

Fig. 3

- una parcel·la delimitada per les dimensions formal i funcional;
- una altra parcel·la delimitada per les dimensions funcional i significativa, i
- una tercera parcel·la delimitada per les dimensions significativa i formal.

1.3 Nivells i unitats

Taula 1

DIMENSIONS DESCRITES / descriptors	unitats	DISCIPLINES
FORMA - FUNCIO / significació	<i>fonema</i>	FONOLOGIA
SIGNIFICACIÓ - FUNCIO / forma	<i>semema</i>	SEMÀNTICA
FORMA - SIGNIFICACIÓ / funció	<i>morfema</i>	MORFOLOGIA
FORMA - FUNCIO - SIGNIFICACIÓ	<i>oració</i>	SINTAXI

En el nivell fònic

De l'estudi de la funció de les formes atenent la seua contribució a la discriminació de significacions se encarrega la *fonologia*
fonema: conjunt de trets fònics (forma) pertinents lingüísticament (funció) per a diferenciar sentits (significació).

En el nivell sèmic

De l'estudi de la funció de les significacions contingudes en les formes fòniques se encarrega la *semàntica*
semema: conjunt de trets sèmics (significació) pertinents lingüísticament (funció) aglutinats per una seqüència fònica (forma).

La *morfologia*: les combinacions de formes i significacions atenent al seu valor funcional

morfema: associació de cadena fònica (forma) i significat (significació) considerada des de la perspectiva de la seua pertinència distintiva (funció).

sintaxi: les tres dimensions del llenguatge

oració: col·laboració de forma, funció i significació cap la comunicació.

Gràficament

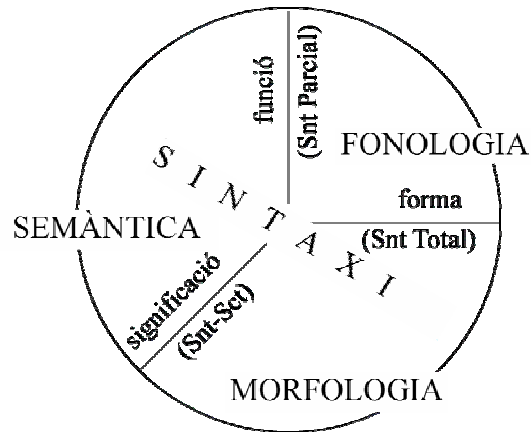

Fig. 4

2 EL NIVELL FÒNIC

La parcel·la fònica del llenguatge, és estudiada per la *fonètica* i la *fonologia*

2.1 Delimitació

fonologia: estudia els significants des de l'òptica de la llengua

fonètica: ho fa en la parla:

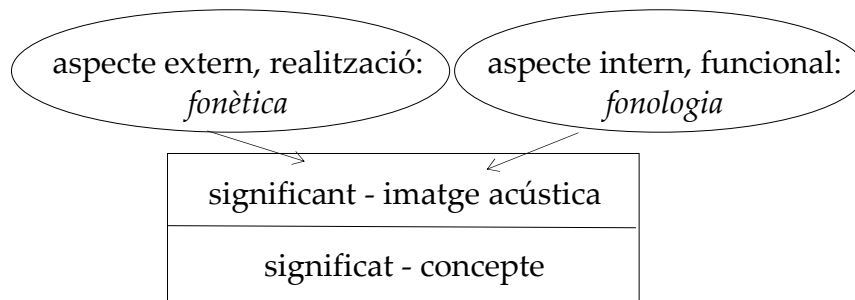

Fig. 5

La fonologia:

contribució del significat a la funció comunicativa del llenguatge, atenent a la capacitat de distingir significats
 funcionalitat de les formes fòniques en permetre als parlants establir diferències significatives amb elles.

La fonètica:

realització del significat, la cadena sonora concreta, com fet físic, articulari i auditiu.
 disciplina sintetitzadora: utilitza instruments i mètodes de disciplines alienes a la lingüística (com l'anatomia, la fisiologia, la física o la psicologia).

2.2 Sons, fonemes i trets fònics

elements segmentals: resultat de la partició (o segmentació) de la cadena sonora
síl·laba : és un dels fragments fònics a què pot conduir la segmentació; agrupació de sons,

sons : són elements concrets que es realitzen en la parla

fonemes: elements fònics abstractes.

2.2.1. El so

unitat de la fonètica.

diverses perspectives, que configuren tres tipus de descripció fonètica, articulatòria, acústica i auditiva (Llisterri 1996: 70):

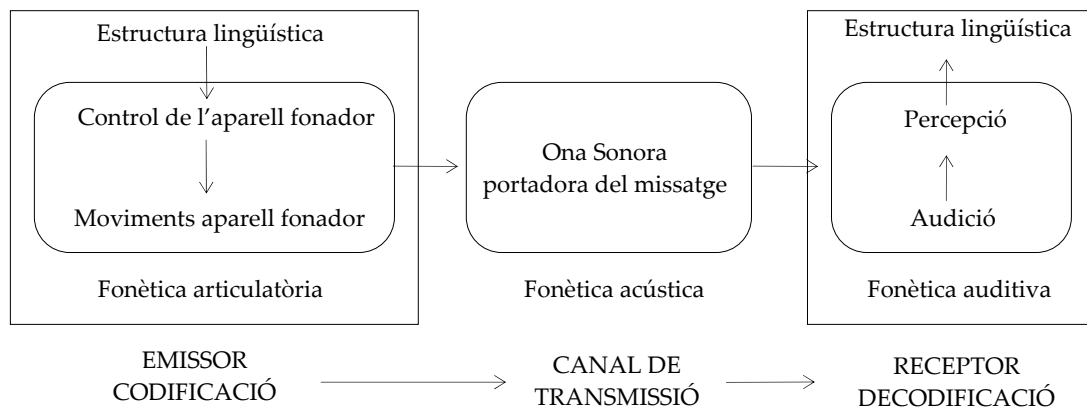

Fig. 6

2.2.2 El fonema

unitat central de la fonologia.

unitat mínima de la segona articulació del llenguatge (Martinet 1960: §1.8).

els monemes són analitzables en una successió d'unitats menors sense significació, cadascuna de les quals contribueix a distingir un monema d'un altre (*cata / casa / - cosa / llosa, ...*).

fonema : una forma fònica mínima que no té significació associada, però que posseeix capacitat diferenciadora de significats.

El fonema és una unitat abstracta, pertany a la llengua saussureana, que és realitzada en la parla mitjançant sons concrets.

Els diversos sons que poden actualitzar un mateix fonema són variants fonètiques que reben el nom d'*al·lòfons*.

Al·lòfons de /n/:

alveolar	[n]: <i>nas</i>	palatal	[ɲ]: <i>panxa</i>
velar	[ŋ]: <i>angle</i>	labial	[m]: <i>empalmar</i>
dental	[n̪]: <i>canta</i>	labiodental	[ɱ]: <i>èmfasi</i>

en determinades circumstàncies fonemes diferents poden suspendre la seua oposició: *neutralització*;

el resultat és un *arxifonema* (Trubetzkoy 1939: §II.C), que té com variants

pròpies els fonemes de l'oposició neutralitzada.

L'oposició entre els fonemes nasals de l'espanyol és neutralitzada en posició final de síl·laba travada (cf. Alarcos 1950: §116), el resultat és l'arxifonema nasal /N/.

2.2.3 Els trets fònics distintius

Els trets fònics són les unitats fòniques menors :

cada fonema se caracteritza per un conjunt de qualitats fòniques sobre les que és basa la capacitat opositiu-distintiva dels fonemes.

matrius de trets distintius:

/t/	+ consonant + oral + oclusiva + dental - sonora	/d/	+ consonant + oral + oclusiva + dental + sonora

2.3 La síl·laba

qualsevol parlant pot dividir les paraules en segments que corresponen al que denominem síl·labes.

la majoria de les escriptures primitives conegudes (ibèrica, cretenca, demòtica, sànscrita) arriben a l'etapa sil·làbica: els seus signes pretenen representar les síl·labes, no els fonemes (cf. Gelb 1952).

Intuïtivament, la síl·laba és cadascun de colps de veu en què emetem els enunciats;

La síl·laba és una extensió amb principi i final que comporta un temps (breu).

En la producció de la síl·laba és essencial la presència d'impulsos d'energia de l'aire respiratori. En cada impuls n'hi ha un cim / cima de sonoritat i perceptibilitat màxims que correspon al *nucli sil·làbic*, i pot haver-hi també altres elements menys sonors i menys perceptibles, que serien *elements marginals*.

dues classes, corresponents als trets definidors [vocàlic] i [consonàntic], segons la distribució dels segments fònics

- classe V representa el cim o nucli fònic, i
- classe C correspon a la porció sil·làbica que envolta el nucli i representa el descens del cim i, per tant els seus límits,

Com que la posició nuclear destaca per ser el moment identificador de la síl·laba, és considerada un component obligatori; la resta és opcional.

composició de la síl·laba:

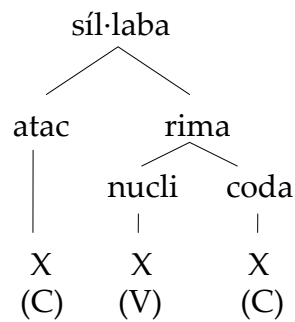

Fig. 7

tipus sil·làbics: distintes possibilitats de realització dels llocs constitutius de la síl·laba:

- V - nucli (sols una vocal),
- VC - nucli + coda (*síl·laba travada* sens atac),
- CV - atac + nucli (*síl·laba oberta*, la prototípica),
- CVC - atac + nucli + coda (*síl·laba travada amb atac*).

L'esquema assumeix la caracterització de la síl·laba com qualitat sonora –el nucli– entre dues depressions fòniques –l'atac i la coda–, que són llurs límits.

2.4 Els elements prosòdics

trets prosòdics o elements suprasedimentals: fan referència a unitats superiors com la síl·laba, la paraula o la frase

fenòmens prosòdics: l'accent, el to i l'entonació, i la duració.

2.4.1 L'accent

L'accent és un tret prosòdic que afecta la síl·laba

depèn de la força d'expiració

una definició: una síl·laba que destaca respecte a les del voltant.

identificació amb *accent d'intensitat* [però és un fenomen més complex (cf.

Martínez Celadrán 1994: §5.1)].

a) intensitat vs. sonoritat

la intensitat és un fet físic, relacionat amb l'amplitud de les ones sonores i, articulàtorament, amb la força d'eixida de l'aire procedent dels pulmons;

la sonoritat perceptiva és un fet psíquic, és tracta de la sensació que produeix la intensitat.

b) sonoritat inherent dels sons;

p.e., una [s] sona en sí mateix més forta que una [f]; una [a] té molta més sonoritat que una [i]; depèn principalment del timbre de cada so.

L'accent augmenta la quantitat total d'energia en la síl·laba per la força espiratòria. A més a més, provoca modificacions en el to i la duració, la qual cosa contribueix a que la percepció de la síl·laba accentuada és més prominent.

A l'espanyol i al català sembla predominar la intensitat sobre els altres factors. En altres llengües és la duració (italià) o el to (anglès).

Es diferencien tradicionalment tres tipus d'accent:

- intensitat (espiratori, articulari, dinàmic o de sonoritat),
- tònic (musical, cromàtic, melòdic o d'altura)
- quantitat (quantitatiu).

c) cal matisar que en totes les síl·labes (accentuades o no, tòniques o àtones) n'hi ha energia; l'àtona en té menys que la tònica. L'absència d'energia sols hi és al silenci

llengües d'accent lliure

L'accent pot ocupar qualsevol posició de la paraula; la seua aparició no és previsible i té capacitat distintiva

anglès

'ab·stract / ab·'stract

resum / abstraure

rus

'mu·ka / mu·'ka

suplici / farina

llengües d'accent fix.

L'accentuació és previsible, les paraules sempre porten l'accent en la mateixa posició.

txec:

les paraules són sempre greus

francès

les paraules pronunciades aïlladament tenen una lleugera accentuació aguda

altres llengües

no tenen esquemes totalment lliures o independents d'altres fets fònics:

Al català, p.e., l'accent no és totalment independent (en els dialectes orientals): n'hi ha canvi de timbre en les vocals postòniques.

A l'espanyol, és pot distingir paraules segons la posició de l'accent (*límite / limite / limité*), però un 76 % de paraules són greus;

llibertat d'accentuació relativa.

2.4.2 El to i l'entonació

to:

resulta de la intervenció dels músculs laringis en la tensió voluntària de les cordes vocals per a produir un nombre major o menor de vibracions laríngies.

L'accent pot provocar canvis de to per la força d'expulsió de l'aire.

Llengües tonals:

es pot elevar o baixar la freqüència vibratòria de les cordes vocals
 les variacions de la freqüència fonamental (i.e., els canvis de to) per a
 diferenciar unitats significatives mínimes (monemes o paraules).

xinès mandarí:

[mā]	“mare” (to alt neutre)
[má]	“cànem” (to alt ascendent)
[mǎ]	“cavall” (to còncau, i.e., baix ascendent-descendent)
[mà]	“renyir” (to alt descendent)

hi ha diferències intrínseques de to segons la qualitat dels sons:

les vocals tenen normalment un to més alt que les consonants sonores,
 les vocals obertes són tonalment més baixes que les tancades

l'entonació:

es tracta de la sensació perceptiva de les variacions de to, intensitat i duració
 al llarg d'un enunciat.

Estes variacions melòdiques canalitzen valors comunicatius: poden
 expressar actituds i emocions del parlant

tenen també valor fonològic: caracteritzen la modalitat oracional i serveixen
 per a assenyalar connexions entre les unitats sintàctiques.

L'entonació o melodia és un tret suprasegmental que és manifesta en el
 nivell de l'enunciat.

Fa referència a la successió de tons dels diferents sons que formen una corba
 entre dues pauses: grup fònic.

Serveix per a

- diferenciar tipus de modalitat oracional (enunciativa, interrogativa, exclamativa, dubitativa, ...) per la variació del tram final.
- destacar determinats constituents de la frase, com ara el tòpic del comentari, o el focus de la pressuposició.
- funció extralingüística, portadora d'informació de tipus emocional, relativa a l'estat d'ànim o a l'intenció comunicativa del parlant.

2.4.3 La duració

es refereix a la prolongació de l'articulació del so.

cada so posseeix una duració intrínseca, que depén de la seua naturalesa.

les vocals obertes (baixes) tenen normalment una duració major que les
 tancades (altes);

les consonants sordes duren més que les sonores corresponents, i les
 fricatives més que les oclusives.

El context també incideix en la prolongació dels sons: les vocals són més llargues seguides d'oclusives sonores que davant de les sordes. les diferències de duració s'empren de manera independent o en combinació amb el timbre.

l'anglès diferencia dues vocals anteriors altes

- una tancada i llarga [i:]: *beat* "cop", [i:]
- oberta i breu [ɪ]: *bit* "tros", [ɪ]).

El llatí clàssic distingia de manera independent

- vocals llargues: *vēnit* "vinguí", i
- vocals breus: *vēnit* "ve"

En català, la geminació pot donar la sensació de repartiment de la consonant entre dues síl·labes: són com consonants dobles, tot i que fonèticament és tracta d'un so llarg: *poble* [póbblə]

2.5 Els alfabet fonètics

instrument de transcripció

Les escriptures alfabètiques podrien servir, però mostren relacions força complexes entre unitats fòniques i grafies.

Les correspondències entre lletra (*grafema*) i so no sempre són biunívocues.

a) un grafema representa diversos sons:

esp:	<c> → [k] - [θ]	<i>cosa</i> - <i>cena</i>
cat:	<c> → [k] - [s]	<i>casa</i> - <i>cega</i>

b) un so és representat amb diverses grafies:

esp:	[x] → <j> - <g>	<i>jamón</i> - <i>gitano</i>
cat:	[s] → <s> - <c> - <ç> ...	<i>òscul</i> - <i>ciència</i> - <i>plaça</i>

c) dues grafies representen juntes un so únic:

esp:	<gu> → [g]	<i>guerra</i>
cat:	<ss> → [s]	<i>passar</i>

d) una sola grafia representa dos sons successius:

esp:	<x> → [ks]	<i>extra</i>
cat:	<x> → [gz]	<i>examen</i>

e) un grafema no representa cap so:

esp./cat.:	<h> → ∅	<i>hijo</i> / <i>home</i>

2.5.1 L'alfabet fonètic dels hispanistes

proposat per Tomás Navarro Tomás
1915 en la *Revista de Filología Española*

2.5.2 *L'Alfabet Fonètic Internacional*

L'Associació Fonètica Internacional, 1886,
1889: *Alfabet Fonètic Internacional* (AFI / IPA).
<http://www2.arts.gla.ac.uk/IPA/>.

3 EL NIVELL MORFOLÒGIC

morfologia: estudi de la forma i estructura de les paraules.

3.1 La parcel·la de la morfologia

la casa del duc [la'kazadel'duk]

valor significatiu 'objecte pertanyent a una persona amb títol nobiliari'

funciona

'objecte' *has vist la casa del duc?*,

'lloc-procedència' *venim de la casa del duc,*

'rètol' *la casa del duc*

variació de forma *la casa / les cases, duc / duquessa*

les cases del duc, la casa de la duquessa,

les variacions no comporten canvi de funció

'objecte' *has vist les cases del duc?*,

'lloc-ubicació' *venim de les cases del duc,*

'rètol' *les cases del duc,*

'objecte' *has vist la casa de la duquessa?*,

'lloc-procedència' *venim de les cases del duc,*

'rètol' *les cases del duc,*

Paraules

els enunciats que empren estan formats per la concatenació d'elements d'extensió menor

la casa del duc : *la – casa – del – duc*

Les variacions denoten canvis parcials

la ~ *les*, *caSa* ~ *caSES*, *duc*~ *duQUessa*

no considerem que denoten canvis de significat (tant *casa* com *cases*

refereixen el mateix concepte, al igual que *duc* i *duquessa*),

un canvi en la funció: 'singular' – *casa* front a 'plural' – *cases*, 'masculí' – *duc* i 'femení' – *duquessa*.

Altres canvis *baixa* per *baixar* :

la casa baixa (alta) i *la mare baixa el pot* no considerem un canvi radical de significació (es denota "[col·locar a una] alçària inferior a l'ordinària",

sí entre *baixa* "alçària inferior a l'ordinària" i *verd* "de tal color", :

canvi en la funció ('adjectiu' – *baixa*, 'verb' – *baixar*).

Estes diferències no s'estableixen en el enunciat sinó a l'interior de cada element lèxic, integrant possible d'un enunciat: els mínims canvis en la

forma d'una paraula comporten una variació de la funció, no del seu significat. Per això és diferència entre dos nivells de l'estudi gramatical:

- el nivell oracional al que correspon l'estudi de la sintaxi, i
- el nivell lèxic o de la paraula, abordat per la morfologia.

els enunciats es componen d'elements d'extensió menor amb forma i significació, *paraules*,

les paraules també poden estar formades de parts amb forma i sentit funcional:

casa-s, la-s "habitatge" / 'determinació' – 'singular' / 'plural',
duc-/essa "persona amb títol nobiliari" – 'masculí' / 'femení'),
baix/-ar "alçària inferior a l'ordinària" – 'adjectiu' / 'verb')

tenen una estructura

funcionament (criteri de classificació dels elements en categories).

lliure :

complement de substantius (*aire lliure*),

funció d'atribut (*l'home és lliure*), etc.,

però no com nucli verbal (**la norma lliure de l'impost de successió* vs. *la norma llibera de l'impost de successió*);

lliberar (verb) no pot ser complement nominal o atribut **aire lliberar*,

**l'home és lliberar*, vs. *el cos llibera calor*.

variació en la forma i no altres possibilitats per pertànyer a una classe o categoria i no a una altra:

baixes (Adj) plural de *baixa*;

baixes (V) (*baixar*) no denota plural sinó <singular, persona (2^a), mode (subjuntiu) i temps (present)>.

En síntesi

La morfologia s'ocupa de l'estudi de l'estructura de la paraula determinant:

- a) les unitats o parts constitutives, que mostren una forma associada a un sentit funcional
(*duc: duc-* 'persona amb títol nobiliari', *ø/essa* 'masculí/femení'),
- b) la composició des de les formes constitutives amb la seua funció o propietats gramaticals (formació de paraules),
- c) les relacions o mecanismes combinatoris de les parts integrants amb què es formen les paraules (processos morfològics),
- d) la seua configuració des dels tipus de categories (categories gramaticals i classes de paraules).

Els límits no sempre són tant clars.

a) amb la fonologia

balcons i *cases*

refereixen conceptes distints:

balcons – “obertura al exterior des del sòl d’un pis”,
cases – “habitatge”;

però en tots dos casos es denota la funció de ‘plural’ $-[n]s$ (*balcons*) i $-s$ en *cases*: dues formes distintes per a la mateixa funció.

La capacitat distintiva de significats de l’expressió fònica entre $/s/$ (*caça*) i $/t/$ (*cata*) o

la simple funcional entre $/s/$ (*parles*) i $/n/$ (*parlen*) aquí no té l’efecte: $/s/$ i $/ns/$ són formes distintes, no es diferencien en la funció.

b) amb el lèxic.

La distinció de gènere

duc / duquessa reflectit per una forma integrant de la paraula
cavall / egua per elements lèxics distintes

c) amb la sintaxi: termes compostos

bocamànega : articulació de dos substantius que operen com una unitat
 la formació de plural no apareix en el primer element (**boquesmànega*)
 sinó al final (*bocamànegues: bocamànegue-s*, com en *mànega-s –mànegues-*),

home granota

també denota un concepte “home amb l’equip necessari per a efectuar
 treballs submarins”,

la formació de plural que admet és distinta: *homes granota* (**home granotes*)
 indeterminació de si és una sola forma o una construcció sintàctica
 apositiva.

termes sintagmàtics : *mar de fons* :

designa un concepte com pot fer-ho una paraula,
 s’emptra com un sol element lèxic i

no admet determinants al seu interior **mar d’un/este/de qualsevol fons*
 sinó per a tot el terme : *una/la/esta/... mar de fons, una mar de fons*
prolongada

3.2 Morfema. Morf i al·lomorfs. Morfofonologia

Les paraules es componen d’unitats inferiors que consten d’una forma i un sentit-funció associat.

Estes unitats es denominen *morfema*, la unitat mínima d’anàlisi en la morfologia.

Identificar morfemes

a) segmentar la cadena lèxica en parts, les formes resultants tenen un sentit-funció associat.

entrebanc «que és col·loca en mig dificultant»:

entre+banc : *entre* “en mig de” i *banc* “seient”

- en* «dins» : (*enfilat*: posar en fila ...) + *trebanc* (?)
 guiada per la comparació de
- b) ocurrencies de la paraula.
entrebanc : reconeixement de formes separades en altres enunciats
entre: *ho deixaré entre dos llibres*
banc: *l'he trobat en un banc de l'albereda*
 Este criteri és complementa amb el de
- c) distribució:
 als parells *necessari – innecessari, real – irreal, personal – impersonal, lògic – il·lògic*, és poden determinar dues parts en general per a tots els casos: una forma (*necessari, real, etc.*) i la negació d'esta forma amb manifestacions distintes *in-, ir-, im-, il-*; representen el mateix sentit-funció però varien en part en la forma: és tracta de la mateixa unitat.
- d) criteris etimològics: *gramàtica* :
gramma + tica (derivatiu adjectiu; “estudi de la llengua [la lletra]”)
 no *gram* “unitat de pes” + *-tica*:
 el sentit global de l'element lèxic és prou distint
- e) «falses associacions semàntiques» (Varela Ortega 1990: §4.2.1): *monokini* derivat d'una falsa associació de *bikini* “peça de bany de dues peces”, en realitat terme metonímic amb el nom geogràfic d'un atoló de la Polinèsia,
 components *bi-* ‘dos’ + *kini* (suposadament la peça):
bianual, bicampió, bicolor, vs. anual, campió, monocolor + kini.

Morfema, morf, al·lomorf

En la identificació dels morfemes és considera que hi ha una correspondència entre forma i sentit-funció.

morfema: unitat conformada per la forma i el sentit-funció

morf o *exponent*: la forma del morfema /duk/, /ø/, /esa/

sentit-funció: “persona amb títol nobiliari”, ‘gèn. masculí’, ‘gèn. femení’

al·lomorfs: formes variants d'un morfema

el morfema de sentit negatiu *in-* és mostra com

[in] en *innecessari*,

[i] en *irreal*,

[im] en *impersonal*,

[il] en *il·lògic*

morfologia : l'estudi morfològic que atén a la variació al·lomòrfica.

Tipus d'alternança

- alternança per context fònic o alternança condicionada pel context fònic o fonèmica
 la variació en la forma del morfema negatiu *in-* ([in] *innecesari*, [i] (*i-real*))

[il] (*il·lògic*), [im] (*impersonal*)

- 2) alternança condicionada morfològica o gramaticalment condicionada: alternança condicionada pel context gramatical o el tipus de morfema amb què s'ha de combinar.

collir (present d'indicatiu)

- i. /kuʎ/-: *cull-* (1^a, 3ª pers. sing., 3ª pers. plu.)
- ii. /koʎ/-: *coll-* (1^a i 2ª pers. plu.)

més patent en els casos de plena substitució o *suplició*, com les formes del verb *ésser*: *seré, era, és, fui, ...* (Matthews 1974a: caps. 5 i 6).

- 3) sandhi:

estudi de l'alternança de les formes condicionada fonèmicament vista com una qüestió d'adaptació fònica dels morfemes en el context de la paraula

emprat pels hindús

exemple: assimilació

el so nasal del morfema negatiu *in-* s'adapta al context fònic de la síl·laba següent en què comença el morfema amb què es combina:

- *innecessari* (< *in+necessari*): es manté (o reforça la pronunciació) si la síl·laba que segueix comença per nasal,
- *impersonal* (< *in+personal*): la nasal del morfema es labialitza si precedeix una síl·laba amb atac labial
- *irreal* (< *in+real*), *il·lògic* (< *in+lògic*): es redueix o assimila la nasal si precedeix una síl·laba l'atac de la qual és una líquida.

tipus de sandhi (cf. Matthews 1974b: cap. 8; Pensado 1999).

- assimilació, com el referit de les formes del prefix negatiu *in-*;
- apòcope o pèrdua d'un element:
la forma *bon* és reduïda a *bo* per al masculí,
pren *-a* per al femení (*bon-a*) i
és manté davant d'un substantiu (masculí): *bon home, bon llibre*.
- epèntesi o inserció d'un element que no és part de cap formant:
corònica (per *crònica*)
- síncope: *podré* respecte de *poder* (*pod[e]r-é*)
- reducció: esp. *trasporte* per *transporte*, en què la síl·laba del prefix *trans-* se simplifica en la coda (de dues posicions a una).

3.3 La paraula

la unitat *paraula* és usual en la tradició gramatical de la nostra cultura no és una unitat definida de manera vàlida per a la descripció dels diversos tipus de llengües conegudes (cfr. Pena 1999: §66.2.5).

la paraula se situa entre l'oració, unitat gramatical de nivell superior, i el

morfema, unitat gramatical mínima.
per tal circumstància la seua caracterització presenta dificultats.

3.3.1 Concepte

forma mínima lliure (L. Bloomfield, apud Pena 1999)

que pot emprar-se de manera independent i no és analitzable en parts o morfemes inferiors que siguin lliures.

morfema lliure: pot ser usat de mode independent i, per tant, no necessita ser combinat amb altres per a manifestar-se; *pa, sal*.

morfema lligat: cal unir-lo amb altres per a constituir morfemes lliures, no pot ser emprat de mode independent.

per-, -er-, -a, cal combinar-los per a conformar la forma lliure *perera*.

Una prova típica (identificació de paraules): la forma pot ser resposta a una pregunta

A — *com és ta casa?*

B — *gran.*

A — *dius que s'ha comprat una...?*

B — *casa.*

A — *dius que se ha comprat una...?*

B — **-s.*

fora de preguntes d'identificació gramatical

A — *la marca de plural és?*

B — *-s*

Casos polèmics:

1 preposicions: *de a casa de fusta*

com resposta és possible sols amb tipus específics de pregunta:

- d'èmfasi

A — *tens una casa amb fusta?*

B — *De*

- d'identificació gramatical:

A — *l'element que va entre casa i fusta és?*

B — *De*

2 clítics:

elements que de vegades s'escriuen de mode lliure i altres formen part d'una paraula

Pere es llava

Llave's

3 compostos: *bocamànega*:

dues paraules *boca, mànega*

ambdues poden funcionar com elements independents

4. les llengües de tipus polisintètic o incorporants:

hi ha situacions en què aquesta caracterització de paraula no s'ajusta al seu mecanisme gramatical.

El txuktxí (esp.: chucoto) (Siberia, apud Radford et alii 1999: 260-262).

mecanisme gramatical de formació d'enunciats:

construir enunciats-paraula, *holofrases*, en què els elements paraula constituents d'una oració passen a incorporar-se com morfemes del nucli oracional;

resultat: una oració que per la forma és una paraula.

L'expressió oracional *təlʔugʔen ɲelgən* "jo vaig veure una/la pell"

tə - lʔu - gʔen - nelgən

jo - vaig veure - una/la - pell

es converteix en l'expressió "compacta" *təɲelgəlʔuk* "jo vaig veure una/la pell"

tə - ɲelgə - lʔu - k

jo - pell - vaig veure - jo

en què l'objecte *nelgən* s'ha unit a l'arrel verbal *lʔu*, perd el marcador de cas objecte *n*, i afegeix el marcador de subjecte de verb intransitiu *-k*, perquè l'expressió ha canviat de transitiva a intransitiva (l'objecte s'ha 'diluit' en la base verbal).

No n'hi ha encara una definició que contemple les distintes situacions.

La paraula ocupa una posició entre dos nivells:

el sintàctic: n'és la unitat menor, combinable amb altres per a constituir sintagmes i oracions, i

el morfològic: n'és la unitat superior, conformada d'altres de rang inferior i amb una organització estructural.

caracterització per a l'espanyol (Pena 1999: §66.2.5) [i català].

Com a unitat mínima sintagmàtica

a) pot variar la seua posició en la cadena sintagmàtica:

Pere menja fruita, fruita menja Pere, menja Pere fruita;

b) entre una seqüència de dues paraules és possible insertar una altra:

Pere menja molta fruita;

c) es pot fer una pausa abans o després d'una paraula [representada per |]:

Pere | menja fruita, Pere menja | fruita.

Com a unitat conformada de morfemes presenta les següents propietats:

d) l'orde dels morfemes integrants és fix i no n'admet una reordenació:

inactius (in+actiu+s, però no actiu+in+s);

e) no admet l'inserció d'una altra paraula en la seqüència del seus formants:

*bocamànega (boca+mànega), però *mànega+boca;*

- f) no és pot separar els morfemes integrants i extraure'ls — conformant paraules —:
cantaré (canta+ré):
**ara ré i canta una jota, *ara canta però ré una jota;*
 és possible amb elipsi: *postures preconciars i postconciars > postures pre- i postconciars, treballen ràpidament i pulcra);*
- g) no és possible fer una pausa entre algun dels seus constituents:
*miserable : *misera | ble.*

una paraula s'ajusta a estes propietats en grau (Jesús Pena).

els clítics

- admeten la variació d'ordre (*em llava : llave'm*),
 és possible separar-lo (*em i et llava*),
 però no és possible la pausa entre la base verbal i el clíctic (**em | llava, *llava | 'm*).

l'article

- no admet alterar la posició (*la casa : *casa la*),
 admet altres elements entre ell i el nucli nominal (*el monument : el gran monument*), i
 no tolera ser seguit de pausa (*la casa : *la | casa*).

3.3.2 Estructura de la paraula

paraula : conformada per morfemes

paraula simple o monomorfèmica: consta d'un sol morfema *pa*

paraules polimorfèmiques: consten de més d'un morfema *cadena*tes : *cadena+et+e+s*.

constitució de una paraula: els morfemes integrants s'organitzen en una estructura jeràrquica.

constituents de l'estructura jeràrquica:

- boca, abocar, boqueta, bocades, desbocar, bocana, bocatges i embocar*
- Arrel: *boc-* significat comú en tota esta sèrie de paraules
 - Afixos: *a-*, *des-*, *em-* (*en-*), *-a* (*-e*), *-da* (*-de*), *-r*, *-s*, *-et-*, *-atge-*
- els morfemes afixos són de distinta naturalesa: derivatius i flexius
- afixos derivatius
 - posició que connecta directament amb l'arrel, pel davant o a continuació;
 - funció: expressar alguna modificació de sentit o categoria expressada per l'arrel
 - 1) prefixos : *a-*, *des-*, *em-* (en este cas en concurrència amb el morfema *-r*)
 - modifiquen la categoria gramatical de l'arrel (un verb que deriva d'un arrel substantiu)
 - aporten la noció de
 - a-*: "vessar el contingut d'un recipient en un altre per la boca"

(*a-boca-r*),

des-: "llevar la boca a algun objecte" (*des-boca-r*),

em-: "posar per la boca" (*em-boca-r*);

2) sufixos : *-et-*, *-atge-*, *-ada*; segueixen l'arrel

també expressen una modificació del significat de l'arrel, aquí *boc-*:

-et-: sentit 'diminutiu' (*boqu-et-*),

-ada: sentit de 'efecte d'una acció'

(*boca-da*: "tros de qualsevol cosa que s'arranca amb la boca")

- afixos flexius o desinències de la paraula

-s: sufix que

apareix més allunyat de l'arrel

té un sentit gramatical, de nombre (*boqu-et-e-s*, *boc-a-de-s*),

però no representa un canvi en la significació de la paraula respecte de l'arrel.

La paraula amb una estructura flexiva: es compon de

- morfemes de desinència o flexius, que reflecteixen una variació correlativa a les nocions gramaticals, i
- tema, part invariable.

En *cadena*tes : *cadena*te-s

desinència (de nombre) *-s*, i

tema: la part restant *cadena*te- (*cadena*ta-)

estructura del tema: *cadena*-*et*-*a*

- l'arrel *cadena*-
- derivatiu *-et-* i
- el morfema vocal temàtica *-a*-.

boques: tema *boca* i desinència de nombre plural *-s*

embocaven consta de

tema *emboca*- i desinència verbal *-ven* (temps, mode, nombre i persona);

tema *emboca*- està format per l'arrel *-boc-* i el prefix derivatiu *em-* (que amb el morfema *-r* en *embocar* determina un derivat verbal des de la base substantiva *boca*).

Tipus de tema:

- *tema simple*: coincideix l'arrel amb el tema pa,
- *tema derivat* o *complex* si presenta una estructura formada d'arrel i afixos derivatius;
- *tema compost* si l'estructura està formada per dos o més temes: les paraules compostes com *bocatort* (tema *boca* + tema *tort*).

El terme *base*

designa tota forma constituent de paraula que pot rebre un procés de formació de paraules,

designa nocionalment el grup arrel+tema;

boca (arrel *boc-* + tema *-a*)

és el tema i la base de la forma flexionada *boques*,

emboca- és la base derivada de l'arrel *-boc-* amb el morfema derivatiu *em-*.

Representació de l'estructura de la paraula, en notació arbòrea:

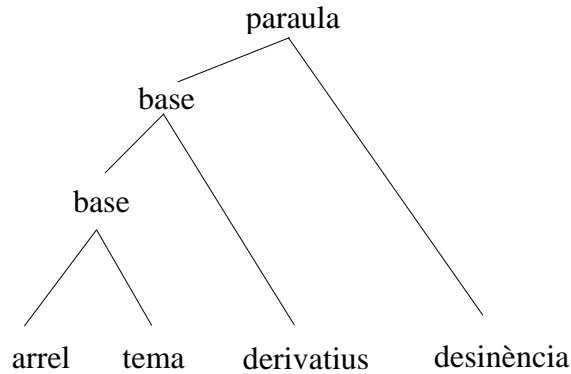

Fig. 8

L'estructura de *cadenetes* té el següent esquema d'arbre:

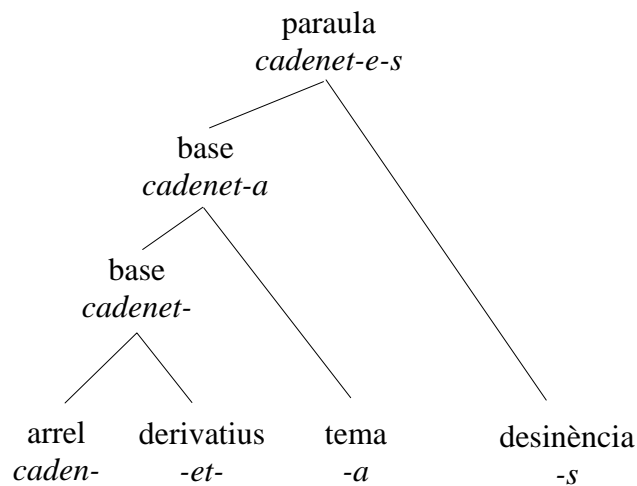

Fig. 9

3.4 Processos morfològics

pautes, regles, que se segueixen per a conformar una paraula.

En els exemples anteriors

boca, *abocar*, *boqueta*, *bocades*, *desbocar*, *bocana*, *bocatges* i *embocar*:

Mecanisme d'addició:

bocades, *bocatges*: base temàtica *bocada-*, *bocatge-* + *-s* <nombre plural>,

no canvia de significat

bocada : base temàtica *boca-* + *-da* <efecte d'una acció>,

terme nou per a designar un significat distint de la base “tros de qualsevol cosa que s’arranca amb la boca”

embocar : EM- +*boca*+ -R: “posar per la boca”

EM- _ -R: <posar per> (prefix_sufix)

+*boca*+: base

en un procediment morfològic es distingeixen dues parts:

- *morfemes lèxics*:
conformen la base lèxica:
té el significat
el morfema *boca-*, i
- *morfemes gramaticals*:
els elements modificadors, que aporten el sentit-funció de caràcter gramatical o modificadors del significat lèxic de la base : *-et-*, *-da-*, o el morfema desinencial *-s* d’estos exemples.

esquema general:

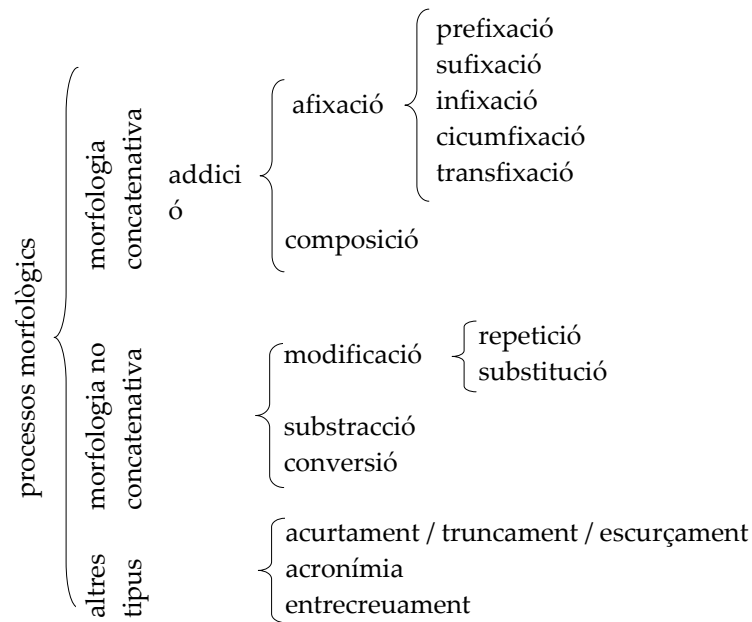

Fig. 10

3.4.1 Morfologia concatenativa: addició

addició : a una base lèxica se li afegeix un altre component, augmentant la seua extensió

morfologia concatenativa

submodalitats:

- a) composició: *bocamànega* : *boca+mànega*
a una base lèxica se li afegeix un altra base lèxica;
el resultat és una paraula composta;
- b) afixació: a una base lèxica se li afegeix altres morfemes gramaticals o afixos
modalitats (submodalitats) d'afixació segons el mode d'unió base lèxica – afixos
 - prefixació: *innecessari* : morfema *in-* + base lèxica *necessari*;
 - sufixació: *bocatge* : base lèxica *boc-* + morfema *-atge*;
 - infixació : col·locar un morfema en l'interior de la base lèxica, partint-la en dos:
espanyol: *lejitos* : *lej+it+os*
tagalo, *sumulat* (*s-um-ulat*), infinitiu de *sulat* “escriure”
[la marca d'infinitiu *-um-*]
 - circumfixació o *parasíntesi*: un morfema té dues parts: una prefix i l'altra sufix, que abracen la base lèxica
alemany: *gelebet* (*ge+lebe+t*), participi *ge_t* + base lèxica *lebe*
català: *embocar* (*en+boca+r*).
 - transfixació: incrusta a una base un afix discontinu, que consta al menys de dues parts;
àrab: *kātib(un)* “que escriu”: base *k-t-b* (sentit genèric “escriure”, amb els morfemes discontinus *ā-i* (sentit d' ‘agent’) incrustats
àrab: *yiktib* “ell escriu”: base *k-t-b* (sentit genèric “escriure”), amb els morfemes discontinus *yi-i* (sentit de ‘3ª persona masculí de present d'indicatiu’)
els nuclis vocàlics de l'estructura lèxica trilítera de l'àrab varien expressant diverses nocions gramaticals

3.4.2 Morfologia no concatenativa: modificació, substracció, conversió

morfologia no concatenativa: és canvia la base lèxica sense recórrer a l'addició tipus : modificació, conversió i substracció.

- a) La *modificació* comporta alterar la base lèxica de forma total o de forma parcial.
 - La *modificació parcial* : repetir tota o part de la base lèxica i per això és una modalitat que participa de l'addició (s'altera en extensió la base però sense nous elements).
 - es denomina també *repetició* o *reduplicació*.

- *reduplicació parcial* : repetir una part de la base
grec *πεπίστευκα* "he confiat" :
marca de perfecte *πε-* + base *πιστεύ-* + desinències tempo-
personals *-κα*
 - *reduplicació total* : repetir tota la base
malai : marcar la noció de plural:
kapal "vaixell" – *kapalkapal* "vaixells".
 - *substitució de formes lèxiques*: total i parcial
substitució total
formes irregulars de verbs com
anar : *vaig* – *fui* – *aniré*,
ser : *és* – *era* – *fou* – *serà*
substitució parcial, afectant sols una part de la base lèxica, com s'aprecia
en les formes singular i plural de certs substantius en
alemany: *Vater* "pare" : *Väter* "pares".
anglès: *give* "donar" – <present>, *gave* <passat>
anglès: *take* "prendre" – <present>, *took* <passat>
es denomina també apofonia o *Ablaut*
es denomina *Umlaut* si la vocal de l'arrel se substitueix per una vocal
anterior:
alemany: *Vater* : *Väter* ([a] canviada per [ɛ])
anglès: *men* [men] : *man* [mæn] "home".
mutació consonàntica
gal·lès: una forma de adjectiu amb una consonant inicial o un altra
segons modifiquen a substantius masculins o femenins
(Radford et alii 1999: 267)
<i>nom masculí</i>	<i>nom femení</i>
<i>dur klir</i> (aigua clara)	<i>nos glir</i> (nit clara)
<i>hogin tal</i> (xic alt)	<i>geneθ dal</i> (xica alta)

b) la *substracció* o *formació regressiva*: *perdó* (*perd-ó*) des de *perdonar* (*perdona-r*).

c) la *conversió*:

mecanisme que canvia de categoria una base lèxica sense alterar la seua forma

base verbal amb desinència d'infinitiu (*menjar*) té la capacitat de ser emprada com a substantiu (*menjar*),

i fins i tot genera una desinència de plural *menjar* : *menjars*)

o canvi de subcategoria

espanyol: verb intransitiu *correr* (*él corrió tras el ladrón*) > transitiu en certs

usos: *correr a alguien* (*correrlo* [a gorrazos]).

3.4.3 Acurtament, acronímia, entrecreuament

a) acurtament

termes retallats sobre les formes plenes de paraula

cole (col·legi), *profe* (professor o professora)

ús ja més general:

tele (generalment per televisió), *micro* (per micròfon), *moto* (motocicleta),
bus (òmnibus)

algunes formes són bases en altres procediments:

autobús (*auto*[mòvil]-[òmni]*bus*)

hipocorístics:

Bea (*Bea*[triu]), *Isa* (*Isa*[bel]), *Lisa* (*Elisabeth* – [E]*lisa*[beth]),

Tonet ([An]*tonet*)

b) entrecreuament

tipus de formes lligat a la creació de logos o imatges identificatives

d'empreses:

Banesto (*Ban*[co] *Es*[pañol de Crédi]*to*), *motel* (*mo*[tor ho]*tel*);

Servired sembla sobre un esquema de composició modificador + nucli –
servi[cios] *red*–,

Mercabarna (*MercaBarna*) : esquema nucli + modificador –*Merca*[t de]
Bar[celo]*na*

noms propis de persona: *Maribel* (*Mari*[a *Isa*]bel), *Juanma* (*Juan Ma*[nuel]).

sigles

ONU (Organització de Nacions Unides),

RENFE (Red Nacional de Ferrocarriles Españoles),

UE (Unió Europea),

OPEP (Organització de Països Exportadors de Petroli),

OMC (Organització Mundial de Comerç),

ADN (àcid desoxirribonucleic, A[*cid*] D[*esoxirribo*]N[*ucleic*],

anglès: DNA, deoxyribonucleic acid: D[*eoxyribo*]N[*ucleic*] A[*cid*]),

CTC (costes de transició a la competència

C[*ostes de*] T[*ransició a la*] C[*competència*])

c) acronímia

En els casos de sigles i entrecreuaments en què és possible la sil·labació

apareixen 'noves paraules': *acrònims*:

ONU, OPEP, ...;

Algun d'estos elements aplega a consolidar-se com paraula i és base lèxica
de derivats:

sidós < SIDA –acrònim de “síndrome d'immunodeficiència adquirida”

S[índrome d'] I[mmuno]D[eficiència] A[dquirida], acceptat ja com nom comú *sida*—.

3.4.4 Tipologia d'afixos

Des de les submodalitats d'afixació es defineix una tipologia de morfemes de caràcter distribucional, ço és, segons el lloc que ocupen en la concatenació respecte a la base lèxica.

a) morfema *afix* és un morfema lligat que necessàriament s'ha de combinar amb una base lèxica.

– *sufix*: reflecteix el mecanisme de la sufixació: segueix a la base lèxica
caseta (tant *-et* com *-a* : *cas-et-a*);

– *prefix*: l'afix precedeix la base i reflecteix la prefixació:
preacord (*pre-acord*);

– *interfix* no té contingut morfològic i és col·loca entre dues bases lèxiques en els compostos

esp. *pelirrojo*: *pel-i-rojo*

cat. *col-i-flor*: *col-i-flor*

entre la base lèxica i altres sufixos

esp. *polvareda*: *polv-ar-eda*

cat. *polseguera*: *pols-egu-era*

Tots conformen el grup de *confixos*:

el seu tret és estendre la base lèxica sense partir-la.

b) morfema *infix*: reflecteixen el mecanisme de la infixació: esp. *lejitos* (*lej-it-os*)

c) morfema *circumfix*: és col·loquen abraçant la base lèxica i mostren el mecanisme de *parasíntesi* o circumfixació:

encaixar : *en-caixa-r*

d) morfema *transfix*: mostra la transfixació, on els morfemes se situen en els buits nuclears sil·làbics de la base lèxica consonàntica

àrab *kātibun* “escrivà” : base lèxica *k-t-b* “escriure” en què s'incrusta el transfix *-ā-i-* de sentit ‘agent’.

esquema sintetitzador

<i>tipus d'afixació</i>	<i>tipus de morfema</i>	<i>exemple</i>
	confix	{ prefix (prefixació) <i>pre-acord</i>
		{ sufix (sufixació) <i>cas-et-a</i>
		{ interfix <i>polv-ar-eda</i>
infixació	infix	<i>lej-it-os</i>
circumfixació	circumfix	<i>en-caixa-r</i>
transfixació	transfix	<i>kātibun</i>

Fig. 11

3.5 Formació de paraules

«formació de paraules» és refereix als mecanismes conceptuals amb què es conforma (o analitza) una paraula
els mecanismes són: la derivació, la composició i la flexió.

morfologia flexiva vs. morfologia lèxica

blava : el formant *-a* s'agrega a la base lèxica *blau-* [*blav-*];

blavós: el formant *-os* s'agrega a la base lèxica *blau-* [*blav-*].

allò que els diferencia

1) el sentit funcional que comporta:

-a denota un sentit de <gènere femení> (front a *-ø* de *blau*: <gènere masculí>),

-os té un sentit de 'tirant a...';

2) quan concorren ambdós *-a* ocupa una posició més allunyada de la base lèxica: *blav-os-a*;

3) al cas del morfema *-a* en *blava* és parla d'informació gramatical funció oracional o desinència, parcel·la nocional de la flexió;
del morfema *-os* és parla d'informació que modifica el significat de la base lèxica generant una base lèxica nova, parcel·la nocional de la derivació.

Les paraules compostes també en formen part [de la morfologia lèxica]:

la combinació de dues o més bases lèxiques determina una paraula que canvia el significat dels seus temes integrants: *bocamànega* "part de la mànega".

morfologia flexiva és refereix a la parcel·la de la flexió i

morfologia lèxica abraça tant la formació derivativa com la de composició.

3.5.1 Derivació i flexió: diferències

En general la distinció entre flexió i composició és prou clara:

la primera opera amb una estructura en què sols hi ha una base lèxica i

la segona amb al menys dues bases lèxiques.

La diferència entre flexió i derivació, ço és, entre la part de l'estructura que expressa la noció flexiva i la que expressa la creació d'una nova base lèxica, es caracteritza per un conjunt de notes, cap de les quals és determinant per sí mateix. El conjunt de propietats és (Bauer 1988; Pena 1999; Scalise 1988).

a) *Tipus de significació*.

El morfema derivatiu *-or* en *blancor* implica un canvi en el significat de la

base: de designar el color blanc és passa a designar la qualitat del blanc;

la flexió mostrada en *blanca* no suposa cap canvi de la significació de la base

lèxica, és la forma que adopta per al funcionament en el discurs: *blanca* si acompanya un substantiu femení (*roba blanca*), *blanques* si ho fa amb un substantiu femení i plural (*parets blanques*).

Totes les llengües no categoritzen les funcions gramaticals del mateix mode;

llengua kwakiutl (esp. cuaquiú) (illa de Vancouver) tracta la noció de <nombre plural> com a derivació (modificació del significat de la base lèxica) Bauer (1988: §6.1).

b) *Canvi categorial de la base.*

La flexió no altera la categoria de la base lèxica; de fet una paraula presentarà unes desinències concordants amb el tipus de categoria de la base.

base *declara-* de categoria verbal sols es pot usar amb les desinències de la conjugació verbal (*declara-m, declara-ràs, etc.*). El derivat des d' esta base *declaració* (*declara-ció*) comporta canvi de categoria: de verbal a substantiva, i després adoptarà les desinències corresponents d'un substantiu i no les verbals (*declaracions, *declaracionaves, *declaracionares*).

la derivació no sempre comporta canvi categorial,
mestr-e i *mestratg-e* (ambdues bases substantives)
o amb prefixos: *sà* i *in-sà* (*insà*) (bases adjectives).

c) *Sentit regular en la flexió i no sempre predictable en la derivació.*

el morfema flexiu verbal *-m* (1ª persona de plural) sempre té este sentit encara que canvie de base verbal (*cante-m, cantare-m, dormi-m, dormie-m, teni-m, tinguere-m, etc.*);

el morfema derivatiu *-dor* modifica la base lèxica afegint una noció
'agent' *caça-dor, llaura-DOR,*
'instrument' *ceba-DOR, codifica-DOR*
'lloc' *menja-DOR, mostra-DOR.*

homonímia de morfemes, com *-a*:

marcador de <gènere femení> *blanc-A* (*blanc*) i també
marca 'temàtica' en arrels substantius *cas-A* o en verbs *cant-A*.

la relació biunívoca forma-sentit gramatical és major a la flexió però no constant,

per exemple, les formes d'imperfecte de subjuntiu dels verbs tenen el doblet *-ra* i *-s*: *canta-RA* i *canté-S, canta-RES* i *cante-SES*;

en la derivació existeixen formes

amb un mateix sentit o proper d' 'abstracció', en distribució complementària com

-ura: alt-URA

-or: blanc-OR, dolç-OR, i

-tat: bon-DAT, sincer-i-TAT,

i també simples variants com *-ció* i *-ment* per a expressar 'acció i efecte'
reparti-ciÓ ~ *reparti-MENT*, però — ~ *aplaudi-MENT*.

d) *Productivitat*: qüestió qualitativa i no quantitativa.

En els exemples *cantem, cantarem, dormim, dormíem, tenim, tinguérem*, s'aplica el mecanisme de desinència *-m* a cada base lèxica,

la qual cosa denota facilitat de formació de paraules, front a

la derivació no pot aplicar-se sistemàticament per a totes les bases lèxiques: es formen bases derivades amb *-dor* sobre algunes bases lèxiques verbals *menjador, pensador*, però no sobre bases substantives **llibredor, *paperdor* o algunes altres verbals **cabidor* (des de *cabre*, com passa amb *tenidor* des de *tenir/tindre*);

en la flexió hi ha situacions denominades defectives en què la productivitat com a regularitat falla:

són possibles les paraules *nevem, ploviu*, tot i que pròpiament no ho són, per tractar-se de verbs impersonals que sols tenen conjugació en la tercera persona de singular,

o l'inexistent plural **sets* sobre *set* (sensació corporal).

La derivació és productiva per crear noves bases lèxiques, i no la flexió: de *fals* és deriven *falsar, falsament, falsificar, falsejar*, de *falsificar* és fa *falsificació*.

e) *Posició respecte a la base lèxica*.

quan concorren morfemes derivatius i flexius, els derivatius ocupen la posició més pròxima a la base i els flexius tanquen l'estructura de la paraula: *cadenetes* ([[caden+et]-e]-s]. cf. figura 9).

f) *Recursivitat*.

En la formació de la paraula no és possible repetir la flexió i sí la derivació, tot i que de manera limitada.

**nen-s-s, *cante-n-n*;

hi ha bases derivades des de les que és forma una altra base:

sal > sal-ina > salin-itat.

La repetició d'un mateix morfema derivatiu és rara;

anglès *industrialization^{AL}*

espanyol: casos però amb sentit emfàtic *puritita* (diminutiu emfàtic),

amb prefixos i sentit emfàtic: *ANTIantifeminista*;

però al cas d' *ANTIantiestamínic* cada prefix aporta el mateix sentit negatiu.

g) *Constitució d'un sistema*.

En la flexió :

un conjunt tancat de formes en oposició que expressa els diversos sentits gramaticals que reflecteix una paraula, i

cadascuna d'estes formes té la mateixa condició d'aplicació sobre la base temàtica;

el conjunt de formes {-va, -ves, -va, -vem, -veu, -ven} corresponents a les nocions gramaticals <temps imperfecte, mode indicatiu, persona i nombre> són les desinències de tota base verbal de tema en -a- :
canta-ves, plora-ves, pensa-ves, etc..

En la derivació no és propugna un conjunt tancat de formes per a un mateix concepte gramatical i amb les mateixes condicions d'aplicació:

el sentit-funció d' 'abstracció' s'aplica a bases adjectives per a definir bases substantives, però amb unes bases s'empra

-tat(-dat) : *bon-DAT, marciali-TAT*

-ària : *llarg-ÀRIA, ampl-ÀRIA*

-or : *blanc-OR, fresc-OR, gross-OR.*

h) Estructura constituent.

Cada morfema derivatiu que s'afegeix a l'arrel conforma una base lèxica nova, conformant una estructura binària.

La flexió conforma amb la base temàtica un esquema binari, però internament és *n*-ari: consta d'un o més morfemes en el mateix nivell jeràrquic.

En esquema (per a *nacionalitzàvem*):

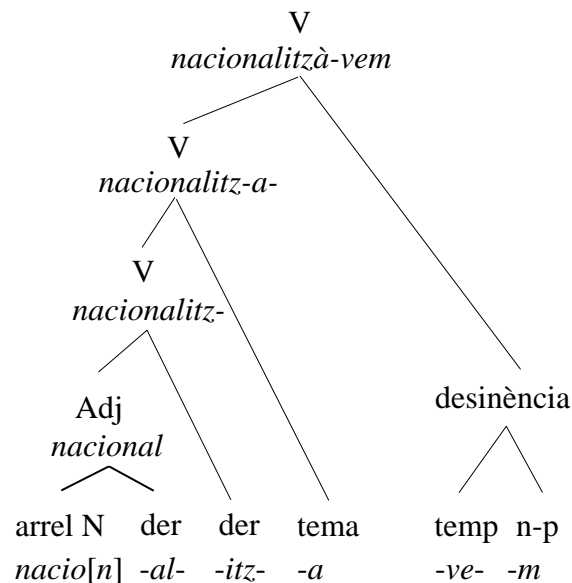

Fig. 12

3.5.2 Derivació

En la derivació no és combinable qualsevol arrel amb qualsevol afix: són les restriccions combinatòries dels afixos

el sufix *-dor* sols és pot combinar amb certes bases lèxiques verbals

menja- (V) > *menjador*,

pa- (N) > **pador*,

mal- (Adj) > **maldor*,

cabr- (V) > **cabidor*, etc.

L'estudi de la derivació comporta establir les condicions en què són combinables les bases lèxiques amb els afixos tal que el resultat n'és una base lèxica derivada possible.

significat componencial:

En la paraula *llauradors* és reconeix una constitució formada per l'arrel verbal i el tema *llaura* (*llaur-a*), el sufix derivatiu *-dor-* i la desinència de nombre *-s*;

correlativament el seu significat (entre altres, "persones que treballen la terra") és deduïble de l'agrupació del significat de l'arrel lèxica "treballar la terra" modificat pel sentit de *-dor* (agent actiu) i completat pel concepte gramatical <plural> "persona que treballa la terra", en plural.

No passa igual en la paraula *baptisme*: el seu significat no és componencial base lèxica inexistent **bapt* + l'afix *-isme* (moviment, acte *-exorcisme-*)

herència de l'estructura argumental

En casos de significat componencial és possible determinar el seu significat des de les propietats sintàctiques de la base lèxica.

Paraules com *construcció* deriven d'una base lèxica verbal: és diuen «derivats deverbals»
construir > *construcció*.

la paraula derivada manté o manifesta propietats gramaticals de la base:
construir té una estructura argumental com ara:

Pere [agent] *construeix* [predicació] *la cabana* [objecte],

i el derivat *construcció* assumeix els arguments com complements nominals preposicionals:
la construcció de la casa [objecte] *de/per Pere* [agent].

Encenedor pot ser considerat com

- un instrument
- 'persona amb tal ofici';

La seua base lèxica *encendre* presenta una estructura argumental com:

Pere [agent] *encén* [predicació] *la cuina* [objecte] *amb la candela* [instrument].

Esta estructura permet enunciats en què

l'argument agent té la funció sintàctica de subjecte

Pere encén la cuina amb la candela, o

l'argument instrument ocupa la funció de subjecte, si no n'hi ha argument agent

la candela encén la cuina.

La nominalització *encenedor* expressa l'argument amb funció de subjecte mitjançant el sufix *-dor-*;
 en l'accepció de 'persona amb tal ocupació' permet expressar l'argument intern com complement nominal preposicional:
l'encenedor de la cuina no ve avui;
 si l'accepció és la d' 'instrument', no permet expressar el seu argument intern:
**l'encenedor de la cuina no funciona*

esta propietat gramatical d'alguns derivats se denomina «herència de l'estructura argumental», on se relacionen propietats lèxiques d'una paraula derivada amb els components de la seua base (Gràcia i Solé 1995; Varela Ortega 2003).

«herència interna»: la informació que reflecteix el sufix *-dor-*, i

«herència externa»: la que se manifesta amb els complements nominals.

3.5.3 Composició

La composició

comparteix amb la derivació el tret de constituir noves bases lèxiques, front a la flexió que caracteritza la forma gramatical de les bases temàtiques; engloba

la composició de *bocamànega*: *boca + mànega*

la de *biblioteca* les seues bases no són formes lliures: **biblio + *teca*, són bases gregues de préstec.

diferència de la derivació:

opera amb la combinació de bases temàtiques i no de base lèxiques amb afixos.

la seua estructura és binària, com en la derivació;

també és possible la recursivitat: *parabrisa > eixugaprabrisa*

[tema *eixuga* + tema[tema *para*]+[tema *brisa*]_{tema}],

tot i que és poc habitual en català i espanyol; hi ha llengües en què és un mecanisme força emprat:

alemany:

Führerschein "carnet de conduir", i

Führerscheinentzug "suspensió de carnet de conduir"

amb les següents constitucions:

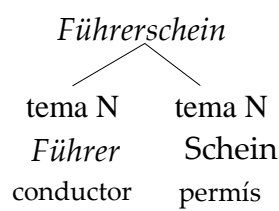

Fig. 13

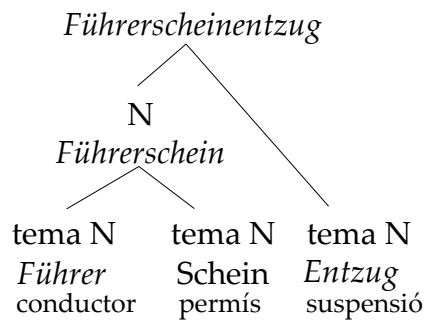

Fig. 14

La posició estructural del compost és nuclear respecte de la derivació: defineix bases temàtiques, i la flexió és la part més externa; el compost *vinagre* (*vi+agre*) pren la flexió de nombre plural *vinagres* i no en la primera base (**vinsagre*), d'esta base composta és deriva *vinagreta*, la qual pren la flexió de nombre plural al final de la base composta derivada: *vinagretes*.

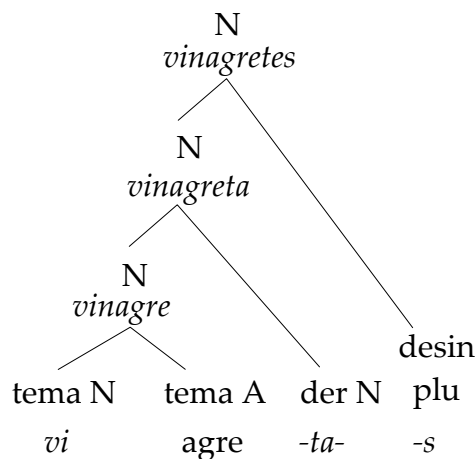

Fig. 15

Hi ha una correlació entre l'estructura del compost i l'estructura sintàctica pel que fa als modes de connexió sintagmàtica:

- nucli i complement (subordinació) *pèl-roig* (*pèl+roig*),
- coordinació *col-i-flor* (*col+i+flor*),
- subordinació - aposició *bocamànega* (*boca+mànega*).

En la combinació dels compostos opera el principi «vinclé d'argument».

Un compost com *comptagotes*, que designa un instrument, està format sobre una base verbal (*compta-*) i té relació amb l'expressió sintagmàtica *comptagotes*, amb el sentit 'activitat que realitza alguna persona'; com a oració *compta* (*comptar*) mostra una estructura argumental *comptar*[agent(*x*), objecte(*gotes*)]

en estos casos el compost amb base verbal vincula, mostra, l'argument intern objecte: si no el mostrara no hi hauria terme compost (**compta*); *bocamànega* no es relaciona amb cap estructura argumental (cap base és verbal), per la qual cosa la relació entre les bases és de modificació. Relació d'este principi amb la propietat mencionada d'herència argumental (Gràcia i Solé 1995: II.2; Jensen 1990: cap. 6; Varela Ortega 1990: §5.1.1)

Compost vs. construcció sintagmàtica: dues notes essencials

- 1) al compost no és possible alterar l'ordre dels components
bocamànega : **mànegaboca*,
- 2) tampoc admet la inserció d'altres elements entre els temes:
**bocagrossamànega*,
obrellaunes ~ **obrepoquesllaunes* , front a *obre (unes poques) llaunes*;
en la composició pot aparèixer alguna seqüència no possible com a cadena sintagmàtica (Varela Ortega 1990: §5.1.3):
vinagre (vin+agre, però vi agre com a sintagma).

Tipus de compostos

a) criteri de composició

compost primari: està format des de bases lèxiques sense cap tipus de derivació en elles: *bocamànega (boca, mànega)*

compost sintètic : una de les bases té forma ja derivada o flexionada
comptaquilòmetres (quilòmetre-s)

compost sintagmàtic conformat gràficament per un sintagma tot i que és tracta d'unitats funcionals — designen un concepte
curt circuit , cadira de rodes, ull de poll, etc.

com a compostos es diferencien dels sintagmes perquè tampoc admeten la inserció d'altres elements entre els components

**cadira de llur rodes, *ull d'un poll*

Este tipus de compostos sintagmàtics presenten indefinició per a l'aplicació de la desinència de nombre plural si no estan formats amb sintagma preposicional:

cotxe llit ~ cotxes llit, cotxe llits, cotxes llits,

disc dur ~ discos dur(?), discos durs,

en els construïts amb un sintagma preposicional s'aplica a l'element nuclear: *molinet de vent ~ molinets de vent,*

tot això sembla denotar graus de lexicalització: alguns prefereixen denominar estos darrers *locucions* (Mascaró 2002).

b) criteri categorial o funcional

compost endocèntric: la categoria del compost coincideix amb la del nucli:

agredolç adjectiu (base adjectiva *agre* + base adjectiva *dolç*)

celobert substantiu (base substantiva *cel* + base adjectiva *obert*)

els sintagmàtics

guàrdia urbà substantiu (substantiu *guàrdia* + adjectiu *urbà*) i
molinet de cafè (substantiu amb un nucli substantiu i un
 complement preposicional).

compost exocèntric:

obrellaunes categoria de substantiu que no coincideix amb la del nucli
 de la construcció, el verb *obre*, des de certa interpretació
 —vegeu altres interpretacions per a este cas en Varela Ortega (1990:
 §5.2.2)

c) criteri de sentit

compost endocèntric: denota una modalitat o tipus d'allò que indica el
 nucli

autopista és una modalitat o tipus de *pista* “carretera específica per a
 automòbils”,

verd fosc és un tipus de la coloració verda;

compost exocèntric: no denota cap modalitat d'allò que significa el nucli
 del compost:

obrellaunes denota una eina, no és cap tipus o varietat de l'acció que
 indica *obrir*.

3.5.4 Classe de paraules

La flexió caracteritza la forma gramatical de les bases temàtiques expressant
 una variació en la forma final de la paraula en funció de les nocions
 gramaticals que li corresponen.

No totes les paraules, en espanyol i en altres llengües, mostren variació en la
 forma de totes les paraules.

Una de les comeses de la morfologia és la classificació dels elements lèxics en
 categories o classes de paraules.

La caracterització generalment se basa en tres criteris:

a) variació en la forma.

Si comparem sèries de paraules com les de les taules 2 i 3, es pot observar

- 1) variació formal pel final en les sèries A, B, C, D, E, F amb una
 mateixa part invariable en la forma (o al menys en el sentit en F);
- 2) variacions que es repeteixen en A, B, C, D designant el mateix
 concepte nombre singular [sense marca] i plural *-s/-os/-ns*
- 3) també de gènere (masculí i femení), tot i que hi ha buits que
 reflecteixen absència de forma;

este subgrup caracteritza una categoria genèrica : el grup nominal.

Taulas 2 i 3

A	B	C	D	E	F	G	H	I
<i>nen</i>	<i>duc</i>	<i>blanc</i>	<i>fidel</i>	<i>canto</i>	<i>cull</i>	<i>de</i>	<i>i</i>	<i>bé</i>
<i>nen</i>	<i>duquessa</i>	<i>blanca</i>		<i>cantes</i>	<i>culls</i>	<i>per</i>	<i>que</i>	<i>mal</i>
<i>nens</i>	<i>ducs</i>	<i>blancs</i>	<i>fidels</i>	<i>canta</i>	<i>cull</i>			<i>ràpidament</i>
<i>nenes</i>	<i>duquesses</i>	<i>blanques</i>		<i>cantem</i>	<i>collim</i>			
				<i>canteu</i>	<i>colliu</i>			
<i>cosí</i>		<i>francès</i>	<i>feliç</i>	<i>canten</i>	<i>cullen</i>			
<i>cosina</i>		<i>francesa</i>		...	...			
<i>cosins</i>		<i>francesos</i>	<i>feliços</i>	<i>cantaves</i>	<i>collies</i>			
<i>cosines</i>		<i>franceses</i>	<i>felices</i>	<i>cantaven</i>	<i>collien</i>			
				...	...			
				<i>cantà</i>	<i>collí</i>			
				...	...			
				<i>cantarem</i>	<i>collirem</i>			
				...	...			
				<i>canten</i>	<i>cullen</i>			
				...	...			

Les sèries E i F (incompletes) mostren una variació final sistemàtica que denoten conceptes gramaticals de

4) temps: *cantes* – present, *cantaves* – imperfecte, *cantarem* – futur, mode: *canten* – indicatiu i subjuntiu,

5) nombre i persona

cantes – 2ª persona de singular, *canten* – 3ª persona de plural;

este subgrup defineix una categoria genèrica verbal.

La resta de sèries són invariables i no reflecteixen cap dels conceptes anteriors.

b) sentit de la classe.

La diferència denotativa entre les sèries

A – B : denota entitats – «substantiu»

C – D : denota qualitats – «adjectiu»

E – F : signifiquen accions – «verb»

G – H : no denoten, no signifiquen, sinó que relacionen
– «categories funcionals»

I : expressa modalitat

«categories lèxiques» : blocs A-F i I, perquè mostren contingut o significació

c) combinatòria o construcció.

Complementa els dos anteriors i equival al criteri funcional.

La classe adjectiu (C – D) es combina amb elements substantius (A – B)

indicant una modificació (*duc francès*), però no amb la classe funcional coordinants o subordinants (H) —si no és per a agrupar dos o més elements adjectius (*[duc] francès i feliç*).

La classe nominal es combina amb la classe verbal expressant els

complements d'allò designat pel verb: *el nen canta bé* (aquí marca l'argument agent de l'activitat).

la classe adverbi es combina amb el verb per a expressar una modificació o modalitat del que denota el verb (*canta bé*).

La preposició (sèrie G) és la que pot ser definida com marcadore d'una relació entre un nucli i el seu complement (*duc de Sòria, canta per al duc*).

Les variacions en la forma que experimenten les categories són reflex de conceptes gramaticals constitutius de la paraula i per això la caracteritzen com una classe concreta.

L'expressió de la forma és de caràcter obligatori: la seua absència pot denotar

una informació errònia (*els ducs persegueixen el senglar*, informació: la persona que persegueix en són més d'una, i no és el senglar el perseguidor —*els ducs persegueix el senglar*) o

una construcció incorrecta gramaticalment **els ducs caça senglars*

El conjunt de formes és limitat:

en català

- $\emptyset \sim \emptyset/a$ és una forma de gènere: *feliç- \emptyset/\emptyset , nen- \emptyset/a*
- $\emptyset/s \sim ns \sim os$ són formes de nombre en el grup nominal: *nen- \emptyset/s , cabàs- \emptyset/os , plé- \emptyset/ns*
- en el grup verbal la forma de nombre està associada amb la expressió de persona (vid. taula 4):

Taula 4

concepte	forma	
1 ^a pers. singular	- \emptyset (-o)	(present d'indicatiu)
2 ^a pers. singular	-s	
3 ^a pers. singular	- \emptyset	
1 ^a pers. plural	-m	
2 ^a pers. plural	-u	
3 ^a pers. plural	-n	

3.5.5 Flexió. Paradigma

Les formes de la taula 4 constitueixen un grup en relació opositiva: si s'empra una forma per una altra en un mateix concepte gramatical (per exemple la persona 1ª per la persona 2^a) la paraula resultant mostra una informació gramatical o una altra (*cante / cantes*).

paradigma: l'agrupació de les formes, en nombre limitat, amb els seus sentits entre les quals hi ha una relació exclouent: si apareix la forma que denota un concepte gramatical de <masculí>, no pot aparèixer en la mateixa posició la

forma que denota <femení>.

Totes les formes tenen les mateixes condicions d'aplicació: si una paraula en català és del grup nominal caldrà que adopte la forma corresponent que expresse els conceptes gramaticals de gènere i nombre per tal de funcionar correctament en l'enunciat

el mateix passa en una llengua flexiva com el llatí, que expressa a més el concepte de cas o funció sintàctica respecte del verb — dades per a la tercera declinació; la noció de gènere apareix en el tema —:

Taula 5

concepte	forma	masculí	femení	neutre
nominatiu singular	-s / -∅	reg-s [rex]	pleb-s	corpus
acusatiu singular	-m / -∅ (neutre)	reg-em	pleb-em	corpus
genitiu singular	-is	reg-is	pleb-is	corpor-is
datiu singular	-i	reg-i	pleb-i	corpor-i
ablatiu singular	-e	reg-e	pleb-e	corpor-e
nominatiu plural	-es / -a (neutre)	reg-es	pleb-es	corpor-a
acusatiu plural	-es / -a (neutre)	reg-es	pleb-es	corpor-a
genitiu plural	-um	reg-um	pleb-um	corpor-um
datiu plural	-ibus	reg-ibus	pleb-ibus	corpor-ibus
ablatiu plural	-ibus	reg-ibus	pleb-ibus	corpor-ibus

categories gramaticals o *categories morfosintàctiques*: són els conceptes gramaticals que expressen les formes i que són la base de la seua relació opositiva en català i espanyol les mencionades de

'gènere', 'nombre', 'persona', 'temps', 'mode'.

Els paradigmes:

propietat de ser tancats en nombre de formes,

reflecteixen la característica de recursivitat : la relació opositiva dins d'un mateix paradigma és recurrent, ço és, es mostra en altres paraules de base lèxica distinta: la distinció de persona apareix en tots els verbs.

expressa regularitat entre les formes i les seues categories: en els verbs la distinció de <persona 2ª plural> i <3ª plural> (associat amb la categoria de nombre) es correspon regularment amb les seues formes -u i -n respectivament (Pena 1999: §66.5.2).

per això el paradigma és com

- el model per a donar la forma morfosintàctica a les paraules, o
- el patró per a analitzar les paraules en la seua constitució.

El seu mecanisme es basa en l'*analogia*: la forma conjugada de *pintar* amb la informació gramatical de <mode present, temps futur, persona 1^a, nombre plural> és *pintarem* (*pinta-rem*).

Les relacions opositives d'un paradigma sols són a l'interior de les formes-

conceptes d'una categoria gramatical, però no entre categories gramaticals.

En espanyol, la manifestació de gènere obliga a triar entre els seus valors opositiu (masculí / femení), però no impedeix l'expressió de la categoria nombre, que també ha d'elegir entre els seus valors:

- *niñas*: *niñ-a*(gènere femení)-*s*(nombre plural)
- *niño*: *niñ-o*(gènere masculí)- \emptyset (nombre singular).

Nocions:

- part temàtica: en la paraula flexionada *entrarem* és *entra-* comuna amb formes del mateix verb *ENTREM*, *ENTRAVES*, *ENTRARES*,
- desinència: en *entrarem* és *-rem*,

estructura binària de la paraula flexionada, que empra el mecanisme de la sufixació.

La part flexiva denota

- els valors de les categories gramaticals de <mode indicatiu, temps futur, persona 1^a, nombre plural>,
 - amb les seues formes corresponents *-re-*, *-m*;
- aquí també s'empra la sufixació com a mètode.

No hi ha una correspondència biunívoca forma – concepte, cada forma de *entrarem* expressa un parell de conceptes:

- re-*, reflecteix els valors de mode i temps, i
- m* els de nombre i persona.

Esta circumstància suggereix que el bloc constitutiu de la desinència és analitzable fins cert punt.

en *entrem* (present d'indicatiu) no hi ha marca de mode i temps, per relació a *entrarem* i a *entràvem* i

en *entra* no hi ha cap marca de <mode indicatiu, temps present, persona 3^a, nombre singular>.

Es pot considerar que la desinència o flexió és com un tot respecte de la base temàtica amb qui s'uneix i on s'acumula el conjunt de categories gramaticals fins cert punt descomponible en formes que expressen les categories morfosintàctiques.

Tipologia de la manifestació dels continguts gramaticals en les formes o exponents (Matthews 1974a: cap. VIII, i 1974b: cap. 9):

- a) *Exponència simple* correspondència entre un sol concepte gramatical i una forma o exponent; anglès desinència *-d* en el verb sols reflecteix el concepte temporal de <passat> : *love* – *love-d*.
- b) *Exponència cumulativa*. Una forma representa més d'una categoria gramatical, català *-re-* que representa els conceptes de mode <indicatiu> i temps

<futur>.

- c) *Exponència estesa*. Una categoria gramatical és expressada per un doble marcador. Alemany *Bücher* “llibres”
 alemany : el plural dels substantius està marcat
- per un sufix *Arm – Arm-e* “braç”,
 - pel procediment d’Umlaut o inflexió vocàlica de l’arrel *Vater – Väter* “pare”; la inflexió és el canvi vocàlic de [a] per [ɛ]), i
 - combinant tots dos procediments *Buch – Büch-er* “llibre”, inflexió interna (canvi vocàlic de [u] per [y]) i sufixació *-er*; procediment amb dues marques que fan referència a un mateix concepte gramatical de nombre <plural>.
- d) *Exponència fusionada*. És de tipus morfofonològic : una forma és resultat d’un procés fònic de reducció i expressa dos conceptes que es corresponien amb dues formes abans de la fusió.
 espanyol: la forma *-is* de <2ª persona, plural, present, indicatiu> dels verbs en *-ir*, com *partís*, es fon fònicament amb la marca *-i-* del tema verbal, i la forma resultant representa els valors d’ambdues categories gramaticals.
 els *morfemes portmanteau* o *amalgames fòniques* de dos morfemes, com les formes contractes de les preposicions *a / de / per* + la forma masculina de l’article definit *el*: *al* (*a+el*), *del* (*de+el*), *pel* (*per+el*) .
- e) *Exponència superposada*. La forma de <1ª persona, singular, present, indicatiu> d’un verb en espanyol és *-o* (*cant-o, tem-o, part-o*; excepte irregulars com *voy*); en esta forma hi ha alguna cosa més que una exponència cumulativa, perquè és una forma única en el paradigma verbal.
- f) *sincretisme* : dos valors d’una mateixa categoria gramatical estan representats per la mateixa forma
 en el paradigma nominal llatí (tercera declinació, vid. taula 5): el valor casual <datiu, plural> i <ablatiu, plural> tenen el mateix exponent *-ibus*.

3.5.6 Tipologia morfològica de llengües

Criteri de classificació de llengües: el mode en què s’expressen les categories gramaticals

La distinció es basa en la manera en què la paraula (unitat constitutiva de la oració) expressa en la seua estructura les categories gramaticals (Gallardo 2000: 136).

- a) *llengües aïllants* : les unitats paraules, que solen ser monosil·làbiques, no mostren cap mena de variació formal que marque algun concepte gramatical.

exemple el vietnamita i el xinès;

xinès: *Xiansheng jiao wô zhongwén* “el professor m’ensenya xinès” (Moreno Cabrera 1991: 187)

Xiansheng	jiao	wô	zhongwén
professor	ensenya	jo	xinès

- b) *llengües aglutinants* : es caracteritzen per mostrar les categories gramaticals associades amb formes afixades a una base lèxica particularitat: cada forma representa una sola categoria.

exemple: l’hongarès i el turc

hongarès

a házakban “en les cases” (ablatiu plural de *ház* “casa” i

a házukban “en llur casa” (ablatiu plural de *ház* amb el complement de propietat (possessiu) plural *uk* incorporat *házuk*):

a	ház	ak	ban	<i>a házakban</i>
la	casa	plu	en (ablatiu)	en les cases
a	ház	uk	ban	<i>a házukban</i>
la	casa	pos-plu	en (ablatiu)	en llur casa [d’ells]

- c) *llengües flexives* : mostren en la forma de la paraula les categories gramaticals però les seues formes no corresponen a una sola categoria, sinó que pot acumular-se més d’un concepte en una forma,

exemple: *cantarem*:

les categories <temps futur, mode indicatiu> estan expressades pel sufix *-re-*

les categories de <persona 1^a, nombre plural> per *-m*

- d) *llengües polisintètiques (incorporants)*, integren o incorporen totes les categories al voltant d’un nucli sintagmàtic o oracional, i equiparen la paraula amb una frase o oració (Radford et alii 1999: 260-262).

Este tipus d’unitat es denomina també *paraules holofràstiques*.

exemple: *txuktxí* (esp. chucoto),

En *txuktxí* (esp. chucoto) la frase nominal *nətenqin ηelgən* “pell bona” consta de

adjectiu	substantiu
<i>nətenqin</i>	<i>ηelgən</i>
bona	pell

l’adjectiu *nətenqin* té la forma com a element lliure, que consta de l’arrel *ten* i el circumfix *nə-...-qin*;

esta frase es correspon amb la paraula holofràstica *tenηelgən* “[una] bona pell” en la mateixa llengua, en què la base-arrel adjectiva *ten* s’incorpora a la substantiva *ηelgən* com un component, i sense els

seus marcadors de forma lliure:

teŋŋelgən

(una) bona pell

no hi ha casos purs corresponents de cada tipus.

la llengua txuktí (esp. chucoto), per exemple, també emprava altres mecanismes com l'aglutinació o addició de sufixos en formes derivades. Alguns exemples en la taula 6 (dades en Moreno Cabrera 1994: 459-462. L'element *ĕ* és una vocal d'unió):

Taula 6

base lèxica	sufix	forma derivada
ngilg	tuʔl	ngilgdĕʔul
cinturó	part de, tros	tros de cinturó
umqe	tuʔl	umqetuʔl
ós blanc	part de, tros	carn d'ós blanc
tekichg	tuʔl	tekichgdĕʔul
carn	part de, tros	tros de carn

El català mostra exemples

- del tipus flexiu (desinència en substantius, adjectius i determinants, conjugació verbal) i també
- casos d'incorporació en compostos com *capgirar*: la base lèxica verbal *girar* incorpora el seu objecte *cap* en la paraula resultant.

4 EL NIVELL SINTÀCTIC

La sintaxi es concep com l'estudi de l'oració.
caracterització per la unitat d'atenció.

4.1 La parcel·la de la sintaxi

Entendre una oració

no és entendre què diu cada un dels seus elements constituents, (L. Tesnière 1959),
sinó comprendre com estan connectats els seus elements i quina funció tenen les connexions.

Funció d'un enunciat : comunicar un contingut, que

no residix en uns elements amuntonats o alineats sense més
sinó sorgix de la combinació dels significats de cada un dels seus components.

Això obliga a identificar-los, perquè no diu el mateix

Pau juga amb el gos del veí que Pau escolta la ràdio.

L'expressió disposa els constituents

- a) de manera lineal, d'acord amb la propietat general del llenguatge humà i especialment
- b) *articula* els seus elements determinant una estructura, que cal captar.

En l'oració *Pau juga amb el gos del veí*:

veí es relaciona amb *gos* i no amb *Pau*;
els participants del joc són *Pau* i *el gos*
és diferent de *el veí de Pau juga amb el gos*
veí es relaciona amb *Pau* i no amb *gos*;
els participants del joc són *el veí [de Pau]* i *el gos*

Cada constituent dels participants en el joc ocupen un lloc funcional en

l'estructura oracional, contribuint així al contingut informatiu de l'oració.

subjecte *Pau*: este element ocupa la funció que ho relaciona directament amb el verb *jugar*

complement *Pau*: este element es relaciona directament amb *gos* (*gos de Pau*)
així es distingix entre qui participa en el joc (*Pau juga*) i qui és el propietari d'un dels participants del joc (*gos de Pau*).

Esta informació oracional apareix en la integració del significat dels constituents en l'estructura de relacions entre ells.

es reflectix per diversos procediments com

la concordança entre subjecte i predicat (*els xics juguen amb ...*),

l'elecció de subjecte com a part de l'expressió sobre la qual s'aporta informació

tema *Pau*: *Pau juga amb el gos*

vs.

tema *gos*: *el gos juga amb Pau*, etc.

en l'oració s'integren les tres propietats que definixen el llenguatge:
la forma, la funció i la significació.

4.2 L'oració

mostres d'oració són (1-4)

cada una d'elles presenta aspectes diferents

- (1) Valdés va respondre pacientment totes les meues preguntes
- (2) Em vaig ajustar la càmera oculta al cos
- (3) Loveth m'ha dit que tu et mous bé per aquí i que coneixes moltes xiques
- (4) (A)— Tens família a Àfrica?
(B)— Sí.

4.2.1 Oració, clàusula, fragment

Una caracterització clàssica d'*oració*

l'enunciat que expressa de manera completa un pensament, una acció o estat;

el que s'expressa és una predicació sobre un subjecte.

des d'un punt de vista formal i distribucional (L. Bloomfield 1933):

una forma lliure màxima d'enunciat, açò és, que pot aparèixer sense necessitat recolzar-se en una altra part de l'expressió.

Una caracterització tant 'nocional' com 'formal' d'*oració* no sempre resulta adequada per a les diverses mostres que ens oferix l'ús lingüístic.

dels exemples anteriors

(1-3) enuncien algun tipus d'esdeveniment

(4) una simple descripció.

és un diàleg, i en realitat presenta dos exemples corresponents a cada participant de la conversació;

(B) com a oració no pot dir-se que expressa activitat, pensament o situació algunes:

en principi no hi ha forma verbal que conté una predicació, a

diferència de les altres mostres,
i la seua interpretació no és possible sense la part anterior (A), el
context lingüístic;
d'altra banda, no és analitzable en parts.

(2) i (4) formalment no expressen de manera completa el que diuen perquè
no apareix el subjecte, que està el·líptic, com sí que passa en (1) i (3),
o hi ha tota una informació el·líptica ('tinc família a Àfrica') (4).

en (3) s'expressen tres informacions ('Loveth diu', 'tu et mous per ací', '(tu)
coneixes moltes xiques'):

la primera pròpiament no és tan lliure com sembla, encara que siga
l'oració principal: necessita almenys de la segona (o un altre element
funcional equivalent) per a tancar la informació.

(1-3) s'ajusten a la caracterització de contenir una predicació, però no la
segona seqüència de (4).

algunes propostes han decidit arrancar d'un concepte formal, com un axioma:
l'oració és una unitat en què les diversos elements integrants s'organitzen
entorn a un constituent sintagma nominal i un altre sintagma verbal
(Hernanz i Brucart 1987).

Altres tracten de definir-la com a unitat o categoria prototípica considerant
els aspectes gramaticals (estructurals) (Cuenca Ordinyana 2003),
de sentit,
comunicatiu i
fònic;

les distintes manifestacions s'ajusten en major o menor grau a la caracterització.

Oració (una definició-descripció):

En estructura l'oració es compon SN – SV: el SV expressa la predicació d'un
subjecte (SN);

unitat funcional:

(criteri distribucional) té autonomia: pot aparèixer de mode independent
o lliure

(criteri prosòdic) pel que mostra només una corba d'entonació delimitada
entre pauses marcades i sense interrupcions;

(criteri semàntic) l'oració transmet una informació amb sentit complet

(criteri pragmàtic) funcionant com a unitat mínima comunicativa.

l'expressió (1)

es reconeixen els constituents sintagma nominal (SN: *Valdés*) i sintagma
verbal (SV: *va respondre pacientment totes les meues preguntes*),
constituïx una unitat lliure, i

es pronuncia amb una corba d'entonació pròpia dels enunciats asseveratius, que s'obri de mode ascendent i es tanca de manera descendent, entre pauses; expressa una informació ("algú respon preguntes" –semàntica), i és prou per si mateix per a transmetre este contingut.

l'exemple (2) respon al mateix característic

llevat que, formalment, no expressa un SN constituent del mateix nivell que el SV (*em vaig ajustar ...*).

enunciat (3) s'ajusta a estes característiques,

hi ha tres estructures amb SN i SV corresponents a tres informacions ("algú diu", "algú es mou", i "algú coneix persones");

les estructures de *tu et mous ...* i *tu coneixes ...* poden aparéixer com a entitats autònomes, però ací són equivalents funcionalment a substantius (*Loveth diu paraules i coses*) i com a tal no tenen ni autonomia ni una corba d'entonació pròpia.

En estos casos estes unitats són *clàusules*.

l'expressió (4)

dues oracions perquè hi ha dues corbes d'entonació diferents entre si (una pregunta i una asseveració) amb pausa pel mig;

la primera té una constitució com (2) expressant la informació de "posseir alguna cosa", però amaga el primer constituent SN;

la segona (B) mostra autonomia distributiva, unitat d'entonació, i de comunicació (pragmàtica), si bé no té estructura SN-SV, amb contingut propi (ací per relació a l'anterior enunciat).

Este tipus d'expressions són *fragments*.

A esta classe s'adscriuen

les exclamacions (interjeccions),

les formes *sí* i *no* de resposta absoluta a preguntes,

o sintagmes en què no és possible recuperar elisions, com en (5):

(5) Què mal!

4.2.2 Tipus d'oració (criteri de la funció comunicativa)

Els enunciats s'emeten per a alguna de les funcions comunicatives, la qual cosa ha sigut usat com a criteri per a classificar les oracions.

a) modalitat *asseverativa*: casos (1-3)

transmetre una informació o asseverar un determinat estat de la realitat bé afirmant bé negant,

tenen una corba entonacional característica que comença ascendint i acaba descendint

- b) modalitat *interrogativa*: cas de (4), expressió A
 corba d'entonació que acaba en mode ascendent i
 perquè el seu contingut pregunta, no assevera;
- b1) submodalitat *interrogativa total*,
 si la pregunta va referida al contingut de l'expressió
 poden exigir una resposta afirmativa o negativa com en (4) i (6);
- b2) submodalitat d'*interrogativa parcial* (7-9)
 si la qüestió es referix a una part de l'oració
 s'empren les formes interrogatives *què, qui, quin, on, quan*, etc.
- c) modalitat *exclamativa* (5) i (10)
 el contingut expressa emocions i sentiments,
 la seua corba d'entonació sol anar en grau descendent des d'un
 començament alt.
- d) modalitat d'*oració imperativa o exhortativa*:
 funció comunicativa és la d'exhortar o expressar mandats
 l'entonació coincideix amb les exclamatives,
 ús del mode imperatiu (11),
 expressions amb infinitiu (12) o
 simples exclamacions (13).
- (1) Valdés va respondre pacientment totes les preguntes
 - (2) Em vaig ajustar la càmera oculta al cos
 - (3) Loveth m'ha dit que tu et mous bé per ací i que coneixes moltes xiques
 - (4) (A) — Tens família a Àfrica?
 (B) — Sí.
 - (5) Què mal!
 - (6) ve el xic a dinar?
 - (7) què t'ha promés el papà?
 - (8) a qui veuràs?
 - (9) on va encallar el barco?
 - (10) jo ho sent molt!
 - (11) veniu!
 - (12) aplaudir!
 - (13) compte amb el que feu!

4.2.3 Oració simple i composta

oració simple: consta d'una predicació

oració composta: en una expressió es reconeix més d'una oració (predicació)
 en (14)

hi ha les predicacions <arribar sobre Pere> i <eixir de Marc>,

ambdós poden aparèixer per separat sense que es modifiqui el seu contingut i amb un grup d'entonació asseveratiu (en este cas) corresponent a cada una quasi igual;

en (3)

es reconeixen tres predicacions relatives als seus subjectes <algú dir alguna cosa>, <moure's algú>, <algú conèixer a algú>, encara que *Loveth m'ha dit* no és possible que aparega així de mode independent (precisa ser completada amb un altre element com l'oració que el segueix), les dos restants sí que poden aparèixer de mode autònom però són part del complement que necessita la primera; el grup d'entonació de tota l'expressió està conformat per tres grups fònics encadenats o dependents entre si.

en (15)

també hi ha dos predicacions <obrir la porta> i <replegar el producte> entre les quals hi ha una pausa molt marcada (signe de puntuació fort de punt i coma) indicant que tenen plena autonomia, per la qual cosa es tracta d'una oració composta.

(14) Va arribar Pere i eixia Marc

(3) Loveth m'ha dit que tu et mous bé per ací i que coneixes moltes xiques

(15) Es va obrir la porta; va arplegar el producte

El criteri de connectors entre les oracions components definix les modalitats

- *oració composta sindètica*: en (3) i (14) si existix o no un connector entre les oracions constituents d'una oració composta
- *oració composta asindètica o juxtaposició* : és el cas de (15). si no existix un connector entre les oracions constituents d'una oració composta

El criteri de l'autonomia de les oracions components definix les modalitats

- *oració composta coordinada* : com (14) i (15) les oracions constituents tenen autonomia, o
- *oració composta subordinada* : és el cas entre *Loveth diu* i *[tu] et mous bé per ací*, la segona oració forma part de la primera per a completar el seu sentit (<allò que diu>), el seu complement — alguns autors anomenen oracions complexes a les compostes per subordinació.

4.2.4 Estructura de constituents i sintagma

Les oracions, simples o compostes, consten d'unitats inferiors, paraules, ordenades i organitzades en una estructura.

L'oració simple (1) és el resultat de combinar

Valdés amb *va respondre*, que el segueix, i no amb *preguntes*, que apareix al final;

les s'associa amb *preguntes*, que el segueix, i no amb *pacientment*, com ho testifiquen les variants de (1) que representen les combinacions indicades, de les que són acceptables (1a-b), i no (1c-d):

- (1) Valdés va respondre pacientment totes les preguntes
- a Valdés va respondre totes les preguntes
 - b Valdés va respondre les preguntes
 - c *Valdés va respondre pacientment les
 - d *Valdés preguntes
 - e va respondre Valdés pacientment totes les preguntes
 - f va respondre pacientment Valdés totes les preguntes
 - g pacientment va respondre Valdés totes les preguntes
 - h *les pacientment va respondre Valdés totes preguntes

Així, entre alguns elements de l'enunciat s'estableix un vincle més estret que amb altres.

Esta connexió és una *associació* o *fusió*.

Les agrupacions funcionen com a unitats de nivell superior, que són combinables amb altres elements o unitats, configurant al final una estructura jeràrquica que és l'oració.

Una representació arbòria de (1) és la figura 16:

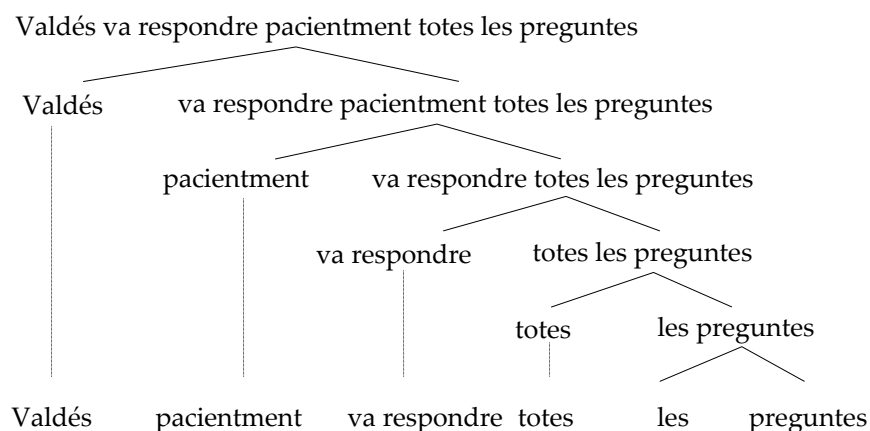

Fig. 16

Per a determinar l'estructura d'una oració és necessari identificar tant els elements com les unitats intermèdies en què s'organitzen estos.

Constituents: els elements que integren l'oració
 criteris d'identificació (Balari Ravera 1996):

- a) Són unitats funcionals
 - si es permuta la seua posició amb altres elements de la cadena oracional no comporta agramaticalitat.
 - casos de (1e-g) : la permuta dels elements *Valdés, va respondre i pacientment* no determina formacions inacceptables;
 - en (1h) l'element *les* es combina amb *pacientment* i el resultat de l'alteració és inacceptable perquè amb qui es vincula és amb *preguntes* (1b).
- b) Els constituents poden funcionar com a unitats de resposta a una pregunta d'identificació,
 - qui va respondre pacientment ...? —Valdés,*
 - Valdés va respondre ...? —totes les preguntes,*
 - Valdés va respondre ... totes les? —preguntes;*
- c) Distribució.
 - Un constituent és una unitat caracteritzada per ocupar un lloc en la seqüència de l'oració;
 - els elements d'extensió inferior o major que poden ocupar eixa mateixa posició es diu que són equivalents.
 - En les variants (a-b) de (1), les cadenes *totes les preguntes* i *les preguntes* ocupen el mateix buit delimitat per la porció de cadena precedent *Valdés va respondre*, per la qual cosa són equivalents (funcionalment), igual que si l'element fóra un d'extensió menor *qüestions* (*Valdés va respondre qüestions*).

Tipus de constituents

- *constituents immediats*
 En l'organització estructural jeràrquica de tota oració són els components en què consta una unitat en el nivell jeràrquic inferior immediat;
- *constituents últims*
 són els constituents de l'oració corresponents al nivell jeràrquic inferior i últim.

Este tipus d'anàlisi de l'oració es denomina *anàlisi en constituents immediats*.

En esquema sobre (1):

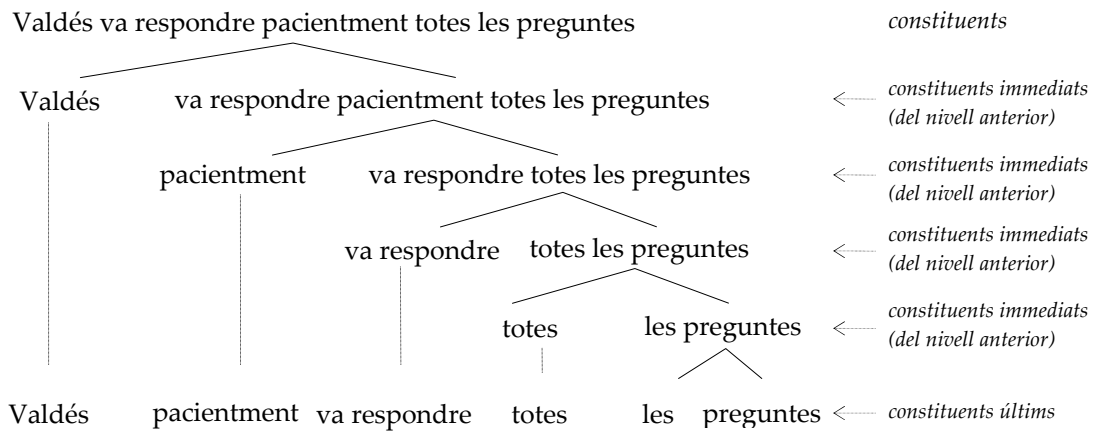

Fig. 17

Les agrupacions de constituents determinen *sintagmes*.

poden combinar-se amb altres constituents o altres sintagmes determinant sintagmes d'ordre jeràrquic superior.

En l'estructura oracional de (1) representada en la figura 17,

l'agrupació de *les* amb *preguntes* determina un sintagma [*les preguntes*]; este combinat amb el constituent *totes* conforma el sintagma de rang superior [*totes [les preguntes]*],

la fusió d'este amb el constituent *va respondre* determina un altre sintagma de rang superior [*va respondre [totes [les preguntes]]*].

4.3 Relacions sintàctiques

composició de la oració:

articulació dels seus constituents en distints nivells.

relació entre els constituents determinant una estructura.

4.3.1 Dependència i recció

El mecanisme essencial de relació és la *dependència* o *subordinació*

es dóna entre un constituent regent i un altre regit o subordinat.

El regent es constituïx com un *nucli* de què depenen altres constituents.

Així, en (16) al constituent [*mirava*] estan subordinats, entre altres, els constituents [*el nen*] i [*el pallaso*] ja que completen la seua informació; no al revés, perquè la informació d'estos últims components mai pot ser completada per [*mirava*].

En el constituent [*cara espantada*] el nucli [*cara*] és completat per

[espantada].

El conjunt de l'oració (16) presenta una estructura de relacions de dependències com següix:

(16) el nen mirava el pallaso en cara espantada

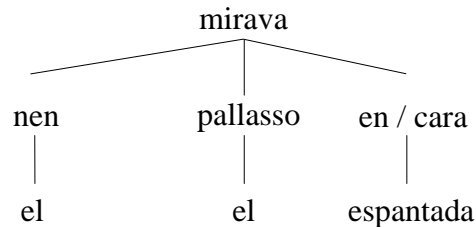

Fig. 18

La dependència pot ser una complementació o una modificació.

Complementació: en (16) relació entre els dos primers amb el nucli [mirava], perquè el contingut informatiu del nucli exigeix ser completat amb el que expressen estos constituents: *mirar* comporta que 'algú' [el nen] realitza esta activitat [mirar] sobre un ['objecte'];

encara que és possible *el nen mirava* (amb un sol complement), el sentit del nucli dóna a entendre eixe segon complement no expressat: 'algun tipus d'objecte'.

Complement: *el nen* i *el pallaso*

Modificació: la relació de [*en cara espantada*] respecte al nucli, ja que aporta una informació addicional no exigida pel nucli: es pot llegir el document de diverses maneres, en un lloc, un temps, etc., tot això és informació accessòria però no elemental;

adjunt és el constituent que es relaciona amb el seu nucli mitjançant la modificació.

en la terminologia de L. Tesnière,

els complements es denominen *actants* i

els adjunts reben el nom de *circumstants*.

Recció:

el nucli pot exigir un tipus de complement específic per les seues característiques gramaticals, com apareix en (17):

el nucli [residir] demana que el seu segon complement es constrüisca amb la preposició *a* [*a Milà*];

d'ací que el nucli *residir* regix *a*, o el que és el mateix,

el verb *residir* es constrüix amb la preposició *a*

(no és possible *Màrius residix*, sense complement).

(17) el xicot residix a Milà

4.3.2 La valència. Estructura argumental

els nuclis verbals de (16-20) exigixen un nombre diferent de complements:

- (16) el nen mirava el pallasso en cara espantada
- (17) el xicot residix a Milà
- (18) l'ovella bela
- (19) Màrius compra els regals per a la seua família
- (20) va nevar en els Pirineus

En (20) el nucli està acompanyat d'un adjunt *en els Pirineus*, però no té cap complement perquè la seua significació no permet indicar-ho (no existix algú ni quelcom que realitze esta activitat);

en (18) s'expressa un complement (qui realitza l'activitat) que és l'únic que exigix el nucli *belar*;

(16-17) mostren que cada nucli exigix dos complements per la seua significació;

en (19) el nucli *comprar* es constrüix amb tres complements.

Cada verb té una capacitat de regir un nombre específic de complements, la qual cosa es denomina *valència*.

Tipologia verbal de valència

- verbs avalents o de valència zero, com *nevar*,
- verbs monovalents o de valència un, que és el cas de *belar* i de *residir* [*en*],
- verbs com *llegir* són bivalents o de valència dos, i
- verbs trivalents com *comprar* són de valència tres.

Este concepte ha sigut estés a altres nuclis com el substantiu i l'adjectiu indicant el nombre de complements.

un substantiu com *flor* pot ser

modificat per un adjectiu (*flors roges*),

per un sintagma preposicional (*flors d'adorn*),

per una oració de relatiu (*flors que va portar Màrius*) o inclús

la combinació dels tres (*flors roges d'adorn que va portar Màrius*), però cap dels tres és necessari per a completar el seu sentit, són com a adjunts;

un substantiu com a *naixement* precisa mostrar el seu complement (*naixement del*

fill, naixement de la flor, o inclús amb el possessiu el seu naixement).

L'estructura de dependències d'una oració o *estructura argumental*:

reflectix la seua organització del contingut com la relació entre una predicació i uns arguments o complements;
els adjunts,

pel seu caràcter accessori,

no formen part de l'estructura argumental d'un predicat.

en (16) es predica MIRAR(nucli-predicat) sobre *el nen* (primer argument o complement) i *el pallasso* (segon argument o complement).

Els arguments denoten el tipus de participació que tenen en el significat de la predicació.

en l'oració (16) el predicat verbal MIRAR demanda un agent (el primer argument *el nen*) un objecte de lectura (el segon argument *el pallasso*) i pot estar completat per altres informacions com 'manera' (*en cara espantada*), 'lloc' (*al circ*), 'temps' (*ahir*), etc.;

en (17) la predicació RESIDIR demana un agent, també exigix un 'lloc' (o 'locatiu' *a Milà*);

en (19) la predicació COMPRAR té en la seua estructura argumental un 'destinatari' (*la seua família*) a més d'un 'agent' (*Màrius*) i un 'objecte' o 'tema' (*regals*).

No tots els arguments s'expressen sempre:

La predicació MENJAR comporta els arguments 'agent' i 'objecte'

[MENJAR (agent,objecte)],

com es reflectix en *Màrius menja una poma*,

però en *Màrius menja* no es manifesta el segon argument.

Si comparem les oracions (21-24) es pot observar que

en totes la predicació OBRIR té la composició argumental OBRIR (agent, objecte, instrument),

però algunes no reflectixen tots els arguments: (21) expressa els tres, en (22) només l'objecte i l'instrument igual que en (24), mentre que en (23) només s'expressa l'objecte.

(21) Màrius obri la porta amb la clau

(22) la porta s'obri amb la clau

(23) la porta s'obri

(24) la clau obri la porta

A més, un argument no sempre s'expressa amb la mateixa funció sintàctica.

L'objecte *porta* és complement directe en (21) i (24), i subjecte en (22) i (23);

l'instrument *clau* és complement (circumstancial) en (21) i (22), i subjecte en (24).

Diàtesi: la correlació entre funció semàntica oracional o argument i la funció sintàctica dels mateixos (Moreno Cabrera 1991: cap. XXIII).

Així en una diàtesi agentiva s'assigna a l'argument agent la funció de subjecte gramatical, com en (21);

en (22) i (23) es dona una diàtesi afectiva en què l'objecte és el que ocupa la funció de subjecte; i

en (24) una diàtesi instrumental en què la funció gramatical de subjecte és exercida per l'instrument.

Hi ha una connexió entre diàtesi i veu.

La *veu* és la forma morfològica que adopta un verb (la predicació) per a marcar quin argument realitza la funció sintàctica de subjecte gramatical.

En (21) la veu és l'activa, que és la forma normal, que denota que la funció de subjecte gramatical és assumida per un argument agent;

en (22) i (23) esta funció l'exercix un objecte i la veu que marca el tipus de diàtesi és la mitjana amb una construcció de passiva reflexa;

(24) té la forma de veu activa per a una diàtesi instrumental.

Així, la manera en què es reflectix l'estructura argumental d'un predicat en les oracions està relacionada amb la diàtesi i la veu.

4.3.3 Concordança, ordre, èmfasi

En els enunciats hi ha altres tipus de relacions internes.

Concordança: expressió d'un mateix valor de certs trets gramaticals que posseïxen.

És habitual la concordança entre el subjecte gramatical i el verb en espanyol i català i no entre verb i el seu complement directe, com en (19)

els valors de <tercera persona, nombre singular> del verb coincidixen als corresponents del subjecte, i varien si canvien els del subjecte (*Màrius compra els regals... , nosaltres comprem els regals...*).

En *els casos difícils no li agraden* hi ha una concordança entre verb (*agradar*: <tercera persona, nombre plural>) i el subjecte (*els casos difícils*: <ni primera ni segona persona, nombre plural>), i entre nucli nominal (*casos*: <gènere masculí, nombre plural>) i els modificadors (*difícils*: <invariable en gènere, nombre plural>; *els*: <gènere masculí, nombre plural>).

Ordre: els constituents de l'oració estan ordenats linealment, i entre ells s'establix necessàriament una *relació d'orde*.

Habitualment el nucli regent precedeix al complement regit. En català, en el sintagma nominal *casa de fusta* el complement *de fusta* segueix al seu nucli i no pot precedir-lo (**de fusta casa*); i un altre tant ocorre amb un

complement adjectiu: *pesca submarina* (**submarina pesca*), excepte altres implicacions discursives.

En este tipus de relació es distingix entre un *tema* de què es comenta la informació que aporta l'altra part, el *rema*.

En els sintagmes mencionats, el nucli es comporta com a tema i el complement és el rema que aporta la informació que detalla com és o cal entendre el nucli (el tipus de material, en un cas, i la ubicació davall l'aigua, en l'altre).

Èmfasi, connexió emfàtica:

(25) Màrius, he demanat DOS exemplars de l'informe

en (25) se aprecia una part destacada per la pronunciació o *focus* DOS [aquí representada per les versaletes]

respecte a la resta d'enunciat que es configura com a informació coneguda o almenys poc rellevant.

4.4 Categories sintàctiques

les categories o classes són com un conjunt de propietats comunes a un grup d'elements.

en l'estudi sintàctic, i lingüístic en general, s'opera amb classes o categories: els diversos constituents oracionals s'adscriuen a una classe nom, o una classe verb, etc., perquè compartixen el conjunt de propietats que caracteritzen una classe donada.

4.4.1 Categories lèxiques i gramaticals. Estructura general del sintagma

els constituents de l'oració són paraules.

Estes es classifiquen en distints tipus determinant les *classes de paraules* (vid. §3.5.2).

Una classe està definida pels criteris de:

- a) Característiques morfològiques: les paraules mostren variació en la forma en funció de les nocions gramaticals contingudes; es distingixen, per exemple,
 - noms (*xiqueta* – *xiquets*, gènere i nombre)
 - de verbs (*cantem* – *cantareu*, nombre, persona, temps,...), o de

- paraules sense variació: *de, però*.
- b) Propietats de sentit de classe:
 - hi ha paraules amb sentit lèxicorreferencial, que denoten una realitat extralingüística (nocions, activitats o estats, qualitats, etc.), solen ser obertes: no hi ha un nombre limitat d'elements, se solen denominar *categories lèxiques*
 - paraules lèxicogramaticals, que indiquen sentits de relació (conceptes com 'determinació', 'oposició', 'condició', etc.). solen estar formades per un nombre limitat (classes tancades) se solen denominar *categories funcionals*
- c) Sintàctic-distribucional: les paraules que apareixen en un mateix entorn o buit en la cadena de constituents compartixen el mateix valor funcional, com *xiquets* i *gossos* en [*xiquets / gossos*] *abandonats, s'ocupa de [xiquets / gossos] sense llar*, amb valor de nucli del sintagma nominal. Un substantiu es caracteritza —en espanyol i català— per expressar:
 - variació morfològica de gènere i nombre de manera explícita (*xiqueta – xiquets*), o implícita però determinable per la concordança amb complements (*cima alta*);
 - per denotar el substantiu una noció referencial d'entitat (*cima* = la part alta d'una muntanya) però no una relació;
 - i per ocupar el buit oracional de nucli del sintagma nominal.

Amb les classes de paraules s'aconsegueix un grau de referència més genèric en la descripció de l'estructura oracional, concebuda esta com la combinació no sols de paraules concretes com *Valdés + va respondre + pacientment + totes...* de (1), sinó de categories [substantiu + verb + ...], configurant un patró o esquema d'oració.

L'estructura de constituents mostra que l'agrupació de dos d'ells pertanyents a un mateix nivell determina un sintagma, unitat d'un nivell superior.

La combinació no és lliure sinó que s'ajusta al patró de nucli i complements, una relació de dependència, com s'ha assenyalat abans (vid. §4.3.1).

En *dos premis grossos*, el nucli de l'expressió és *premis* complementat per *grossos*, i el sintagma resultant *premis grossos* és complementat per un determinant *dos*;

en *poc útil per a tu*, el nucli *útil* és completat per *per a tu* configurant un sintagma *útil per a tu*, que és modificat per *poc*;

el sintagma *més cap a la paret* (*ho va col·locar més cap a la paret*) té un nucli preposicional *cap a* amb el seu terme o complement *la paret* configurant un sintagma preposicional que és completat per *més*.

Estes situacions donen a entendre que l'esquema de configuració dels sintagmes és de tipus endocèntric, açò és, que el tipus de sintagma coincideix amb la categoria del nucli, per la qual cosa es diu que tot sintagma és *projecció del seu nucli*.

En general, un sintagma consta del seu nucli amb la possibilitat d'un *complement*, i el sintagma resultant pot ser modificat per un altre element que té la funció genèrica d'especificador.

D'ací que si la categoria nucli és

- un substantiu el sintagma serà nominal (SN),
- si és adjectiu, el sintagma serà adjectival (SA),
- amb un preposició com a nucli el sintagma serà preposicional (SP),
- quan el nucli és un verb el sintagma és verbal (SV), etc.

En esquema, l'estructura general del sintagma seria:

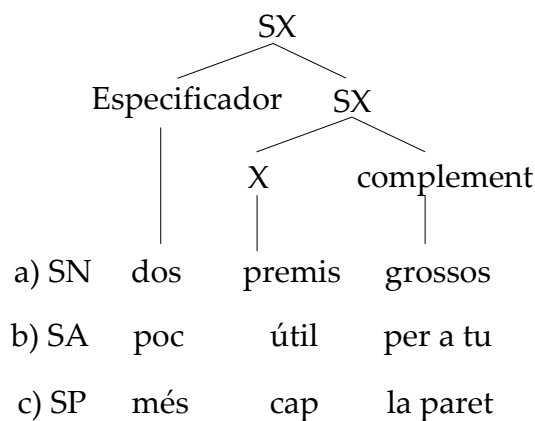

Fig. 19

L'estructura oracional consta, d'una distribució de categories organitzades en sintagmes, que són projecció dels seus nuclis.

La seua composició

un sintagma nominal associat amb un sintagma verbal, que expressen la predicació d'un subjecte (enunciada més amunt §4.2.1), determina una estructura simple de combinació de les seues dos categories nuclears N i V:

- l'expressió complexa de *l'ajudant del comissari de l'exposició eixia amb l'informe* equival a la simple *Carles eixia*.

4.4.2 Categories buides

les *categories buides*: categories que no tenen manifestació fònica

però sí que tenen una “presència” estructural necessària per a la interpretació de l'oració.

En (26) només apareixen les categories V (verb), nucli del SV, i A (adjectiu) complement d'este nucli:

(26) assistix sola

Ací no apareix el N amb funció de subjecte, però es dedueix, és recuperable des de la informació estructural i formal de la pròpia oració; com es tracta d'una oració en una llengua que mostra flexió verbal, la desinència verbal denota que hi ha un N subjecte implícit amb les marques de <tercera persona, singular>, i la marca de gènere de l'adjectiu predicatiu contribuïx amb la informació de <femení>, per la qual cosa la forma “recuperable” del subjecte implícit és *ella*, no *ell*.

Este tipus de categoria es denomina *pro*.

Altres propostes de categoria són

- PRO que designa el buit funcional de subjecte en oracions d'infinitiu, i
- les traces.

- (27) *a* Màrius vol assistir a la reunió
b Màrius vol que ell (=Màrius) assistisca a la reunió
c vol PRO assistir a la reunió
- (28) *a* va mentir l'individu?
b l'individu va mentir
- (29) *a* a qui va ferir el xaval?
b el xaval va ferir [___]
c a qui va ferir el xaval [t]?

En (27a) el subjecte de l'infinitiu no apareix exprés, però el sentit de l'oració és reflectit en (27b), d'ací que en la composició estructural cal suposar en la seua estructura una categoria que assumisca les característiques de relació anafòrica (amb *Màrius*) i classe nominal en funció de subjecte de l'infinitiu (27c).

En (28a), la construcció interrogativa està relacionada amb la forma asseverativa de (28b); la seua estructura és la mateixa perquè diuen el mateix, però la forma interrogativa mostra que el SN subjecte apareix en una posició postverbal o el verb apareix davant del subjecte, que és el mateix procediment que es reflectix en

(29a) des de (29b): se suposa que el component SV es desplaça a una posició temàtica, al començament de l'oració, igual que en (29a), però roman en el seu lloc una *traça t* que manté les característiques estructurals, però

sense realització fònica —representada per [t] en (29c).

La *clàusula* s'ha caracteritzat com una oració que forma part d'una altra i per tant, no té autonomia (vid. §4.2.1): consta d'un SV amb els seus complements, específicament amb el seu complement subjecte.

Esta caracterització comporta que

oració i clàusula coincidisquen quan es tracte d'una estructura oracional simple, i que

persistisca la distinció quan es tracte d'oracions compostes.

rang en les unitats descriptives de la sintaxi:

la inferior és la paraula,

sintagma: l'agrupació de paraules en una relació de dependència (nucli i complements)

clàusula: la configuració d'un SV amb un complement SN subjecte

la clàusula s'identifica amb l'oració, o forma part junt amb un altre constituent d'una oració composta.

En esquema:

$$\text{paraula} \subset \text{sintagma} \subset \text{clàusula} \subset \text{oració}$$

4.4.3 Recursivitat i coordinació

La relació de dependència en l'estructura oracional es complementa amb la recursivitat i la coordinació (García-Miguel i Cabeza 2000).

(30) Màrius diu [que et divertiràs]

(31) Màrius va comprar un cotxe [que consumia massa]

(32) [quan va creuar la porta] va veure un muntó de gent amb cartells en la mà

(33) clau_a[de l'armari_b[del despatx_c[de l'oficina]_c]_b]_a

(30-32) són oracions compostes amb dos clàusules, una de les quals forma part de l'altra com a constituent;

la clàusula marcada entre claudàtors de (30) equival funcionalment a un SN complement (objecte) del nucli verbal *diu*, i, com a clàusula que és, té el seu propi nucli verbal amb els seus complements;

en (31) la clàusula marcada és un complement del nucli nominal *cotxe*;

i en (32) la clàusula és un adjunt del nucli verbal *va veure*.

L'exemple (33) reflecteix una sèrie de SP complements nominals successivament subordinats als seus nuclis: de *clau* depén el SP complement [*de l'armari*], *armari* té com a complement el SP [*del despatx*], i de *despatx* penja el SP

complement [*de l'oficina*].

La *recursivitat*: en tots els casos (30-33) s'aprecia la reiterada aplicació d'una mateixa estructura sintagmàtica,
la de clàusula en (30-32) i
la de SP en (33).

La *coordinació*

unix unitats situant-les en un mateix nivell, i
proporciona així una estructura de dos, tres, o més components;
es pot produir entre unitats de la mateixa categoria i nivell (34-36) o entre unitats de distinta categoria i mateix nivell (37-38), amb restriccions — noteu que els membres coordinats de (38) no procedeixen del mateix nivell—:

- (34) [la formiga treballa] i [la xitxarra canta]
- (35) ens va ensenyar [la casa i el garatge]
- (36) vam menjar un entrepà de [tomaca i formatge]
- (37) ens va demanar [[paréixer] i [que no ho comentàrem a ningú]]
- (38) porto vi i del Priorat (≠ [vi del Priorat])

4.5 Funcions sintàctiques

expressions com “subjecte”, “complement circumstancial”, etc. són funcions sintàctiques.

4.5.1 Subjecte, predicat, objecte

Observeu els enunciats següents:

- (39) Màrius dóna els regals a la seua família en Reis
- (40) elles van parlar dels nòvios
- (41) el preu és just
- (42) la conferenciant va acabar assedegada

En ells les categories components tenen unes funcions sintàctiques.

el verb és el *predicat*.

subjecte són els constituents *Màrius* (39), *elles* (40), *el preu* (41) i *la conferenciant*

(42) en les seues respectives oracions;
 el *complement directe* en (39) és *els regals*
 el *complement indirecte* és *a la seua família* i
 el *complement circumstancial* de temps és *en Reis*;
complement de règim del predicat *parlar de* és [*de*] *política* en (40); en (41) *just* és
 l'*atribut* en el predicat nominal és *just* en (41);
complement predicatiu és *assedegada* de (42).

L'anàlisi en constituents immediats identifica la relació d'elements formants d'una oració i la seua articulació en una estructura jeràrquica.

Amb la categorització s'identifica una oració com una estructura jeràrquica constituïda per categories nuclears i les seues projeccions o sintagmes.

Cada unitat té una *funció sintàctica* en el conjunt de l'estructura determinada per la posició que ocupa: predicat i els seus complements: subjecte, complement de règim, complement directe, complement indirecte i complement circumstancial, atribut i complement predicatiu; en l'àmbit nominal la determinació i el complement nominal —per a l'espanyol i català.

la *construcció funcional d'una oració* és la combinació de funcions sintàctiques que complixen les categories en l'estructura oracional.

En el cas de (39) la seua construcció funcional està determinada per l'articulació de les categories dels constituents amb les funcions de predicat relacionat amb un subjecte i amb els complements directe, indirecte i circumstancial.

L'orde lineal determina que el sintagma que apareix en la primera posició tinga una funció, el que apareix en segon lloc, una altra, etc.

Però la funció sintàctica no està directament relacionada amb l'orde lineal, sinó amb el lloc que ocupa en una estructura, que no és lineal.

L'exemple de (39) pot tindre la variant de *en Reis dona Màrius els regals a la seua família*, on *Màrius* continua exercint la funció de subjecte —gramatical— però apareix en posició postverbal (en tercera posició lineal absoluta).

Una funció sintàctica es reconeix per una sèrie de propietats o marques de divers tipus.

- a) La categorització denota quins tipus de categories són els que solen tindre certa funció sintàctica, alhora que una categoria també es caracteritza per poder tindre una funció sintàctica específica.
 en espanyol el sintagma preposicional o l'adverbi són categories que solen realitzar una funció de circumstància;
 però el sintagma preposicional també pot ser complement nominal, o un complement directe amb un nucli preposicional *a*.
 L'adjectiu pot ser complement nominal, atribut i complement predicatiu;
 el complement nominal també pot estar cobert per un sintagma

preposicional.

- b) Marques morfològiques en els elements.

Hi ha llengües que tenen un sistema casual en el grup nominal marcador de les funcions sintàctiques, com el llatí: *mater rosam puellae dat* "la mare dona una rosa a la xiqueta", amb marca de <acusatiu, singular> (rosa-*m*) per al complement directe i de <datiu, singular> (puell-*ae*) per al complement indirecte.

Altres se servixen d'un sintagma preposicional amb una preposició específica, per exemple l'espanyol que marca el seu complement directe animat amb *a*: *la niña besa a su madre*.

- c) La concordança o expressió d'un mateix valor de certs trets gramaticals que posseïxen els components predicat i complement; es tracta d'una concordança externa (Moreno Cabrera 1991: 438) entre categories que no conformen un mateix sintagma.

Hi ha una pluralitat de situacions.

Hi ha llengües que marquen la funció de subjecte per la concordança amb el verb, com en *elles van parlar del parvulari*.

El suahili, llengua bantu de l'Àfrica, expressa marca de classe en el verb relacionada tant amb el subjecte com amb el complement directe, conforme amb el subjecte i amb el complement directe en la categoria de classe;

l'expressió *mtoto amekileta chakula* "el xiquet ha comprat el menjar" mostra en el verb la marca de classe nominal (3a) *a* correlativa de la marca *m* en el subjecte, i la marca de classe nominal (1a) *ki* correlativa de la marca *ch* en el complement directe (Balari Ravera 1996: 223-224):

m-	toto	a-	me-	ki-	leta	ch-	akula
classe 3,	<i>nen</i>	classe 3,	perf.	classe	<i>comprar</i>	classe 1 ^a ,	<i>menjar</i>
sing.		sing.		1 ^a , sing.		sing.	

- d) L'orde (lineal) dels constituents.

En llengües amb una morfologia molt pobra, com l'anglès, el subjecte és el SN que precedeix al verb i el SN que el segueix és el complement directe, com es reflecteix en el parell d'oracions

the boy kissed the girl vs. *the girl kissed the boy*

"el xic va besar la xica" vs. "la xica va besar el xic"

el subjecte de la primera oració és complement directe en la segona per aparèixer en posició postverbal.

Quelcom paregut ocorre en català, llengua amb una morfologia més rica:

el nen agafa la xiqueta vs. *la xiqueta agafa el nen*
 (subjecte-*el nen*, comp. directe-*la xiqueta* vs. subjecte-*la xiqueta*, comp. directe-*el nen*).

- e) Cal afegir una altra propietat: la coherència discursiva.
 En català un verb com *menjar* té una estructura argumental amb un agent, un objecte o tema; en l'expressió *un entrepà menja la mossa*, la coherència del discurs determina que el subjecte gramatical preferent no ha de ser el primer SN a pesar que les marques formals no ho impedeixen, sinó el segon SN per presentar, entre altres, la propietat de <animat> correlativa del sentit del verb que precisa completar el seu sentit amb un complement agent que implica esta propietat i un tema amb el tret <comestible> corresponent a *entrepà*.

Una funció com a complement de règim, que exercix *el parvulari* en *elles van parlar del parvulari en la sessió del divendres*, quedaria definida per les propietats següents:

- a) la categoria és nominal,
- b) no hi ha marca en el SN identificativa però és el complement de la preposició *de* que es construeix el predicat,
- c) no hi ha marca de concordança, com en la resta de complements,
- d) la seua posició és immediata al nucli verbal del predicat, que, en este cas, no pot comparèixer amb un complement directe, i que reflecteix l'argument objecte (la coherència discursiva: el tema de l'activitat de parlar).

Un esquema representatiu de l'estructura funcional per a l'oració *Màrius dóna els regals a la seua família en Reis*, seria com seguix [pàg. següent, fig. 20]:

4.5.2 Tema, rema; focus

Les funcions sintàctiques enumerades pertanyen als tipus de relacions sintàctiques de recció i concordança (vid. §4.3).

L'esquema de relació d'orde determina les funcions de tema i rema, relatives a la contribució informativa dels components.

La funció *tema* correspon al grup de components sobre els quals s'emet la predicació o informació i apareixen en primer lloc.

La funció *rema* arreplega la part que representa l'aportació informativa nova i apareix a continuació del tema.

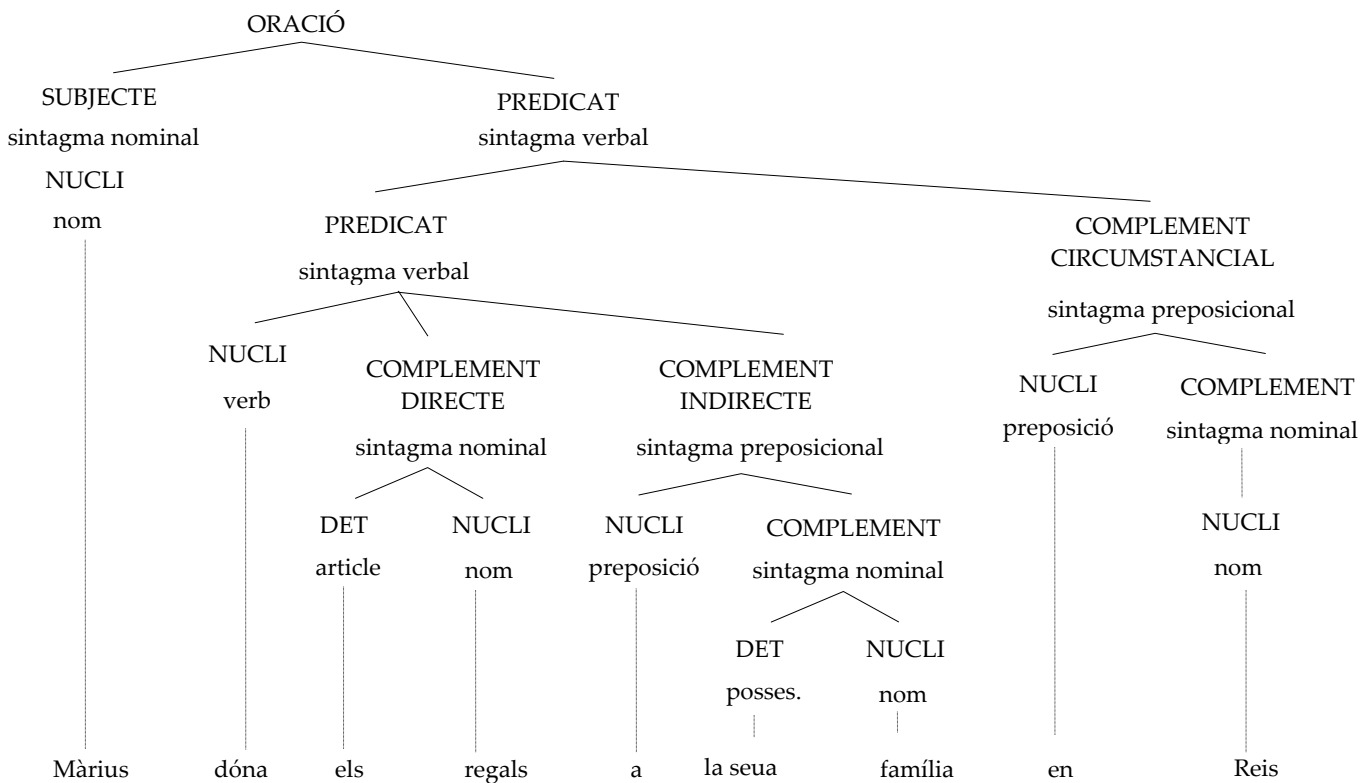

Fig. 20

4.5.2 Tema, rema; focus [cont.]

...

La funció *rema* arreplega la part que representa l'aportació informativa nova i apareix a continuació del tema.

En *Màrius dóna els regals a la seua família en Reis*, *Màrius* es convertix en el tema per ser la part de l'oració a què es fa referència en la informació que s'aporta en el rema *dóna els regals a la seua família en Reis*.

el subjecte (gramatical) de l'oració sol representar la funció temàtica, però no sempre és així.

En *hui entra en vigor el nou reglament* és precisament un adverb *hui*, un complement circumstancial, l'element que l'emissor estableix com a punt de partida per a introduir una nova informació (*entra en vigor el nou reglament*).

I la posició del *director* en *hi ha mort el director* denota que la novetat que s'aporta informativament, el rema, és precisament el subjecte.

Focus: a vegades, allò informativament nou se centra en un constituent de l'oració convertint-se en un *focus*, marcat amb un èmfasi en l'entonació — indicat en versaletes — i sense alterar l'ordre 'el que coneix [tema] / la novetat [rema]', com en *el director demana DOS còpies*.

4.6 Autonomia i interacció de les estructures oracionals

En una oració incidixen, per tant, les tres classes de funcions indicades al llarg d'este capítol:

- la relativa al significat o funció semàntica de l'oració: els distints components de l'oració conformen una descripció del que diu l'oració: en general una relació (predicació) entre components (arguments o complements)
- la referida a la funció sintàctica: es definix per l'articulació de les funcions dels constituents
- i la concernent a l'organització informativa o funció discursiva: la contribució dels constituents al desenvolupament informatiu.

Tres estructures o nivells però sense correspondència entre ells, açò és, l'argument agent no sempre és subjecte i tema, per exemple.

Considerem un parell de situacions.

Cas 1.

Suposem tres elements A (*Pere*), B (*Marc*) i C (*llibre*) i una relació entre ells. Tal relació pot correspondre a una oració com

Pere dona un llibre a Marc i
Marc rep un llibre de Pere.

La relació pot prendre la forma lèxica

- de *donar* si l'emissor considera A com a agent i B com a experimentador, o
- de *rebre* si l'emissor considera B com a agent i A com a experimentador.

Això repercuteix en la selecció d'una estructura sintàctica en què el subjecte serà A de *donar* o B de *rebre*.

Amb independència d'això, l'estructura informativa pot organitzar-se en

- [*Pere*]_{tema} [*dona un llibre a Marc*]_{rema} o
- [*un llibre*]_{tema} [*dona Pere a Marc*]_{rema} per a destacar com a informació nova els participants animats.

En qualsevol cas es dona un procés de focalització en

- a) la selecció de l'argument agent,
- b) la selecció del tema.

Cas 2. Siguen els enunciats (43-46):

- (43) Roc va vèncer Màxim
 (44) va vèncer Roc
 (45) Màxim va perdre
 (46) Màxim va ser vençut per Roc

Tots mostren una relació argumental entre els mateixos components: *Roc*, *Màxim*.

L'exemple (45) es diferencia de la resta per l'elecció de predicació *PERDRE* que només té un argument, experimentador, *Màxim*, el qual passa a ocupar la funció de subjecte.

L'enunciat (43) mostra una predicació *VÈNCER* entre un argument agent *Roc* i un argument experimentador *Màxim*; en l'estructura sintàctica segueix la tendència de marcar l'agent amb la funció de subjecte i, en l'estructura discursiva, eixe mateix agent és el tema o component de què s'aporta la informació.

El cas de (44) es distingeix de (43) que no manifesta l'argument experimentador *Màxim*, per la qual cosa s'assigna la funció de subjecte sobre l'únic argument exprés que queda; a més forma part del rema assenyalant que hi ha interès informatiu de destacar l'argument agent *Roc*.

En (46) hi ha la mateixa estructura argumental que en (43) però en l'estructura funcional recau la funció de subjecte sobre l'experimentador *Màxim* per la construcció passiva i l'agent *Roc* passa a ser una part del rema, mostrant que és part de la informació nova.

5. REFERÈNCIES

Lectures

- Alcoba, Santiago (coord.), 2000: *La expresió oral*. Barcelona: Ariel.
 López García, Ángel, 1997: *Atrapados por las palabras*. Barcelona: Alba.
 Yaguello, Marina, 1981: *Alicia en el país del llenguatge. per a comprendre la lingüística*. Madrid: Ediciones Mascarón, traducció de Alberto Villalba, 1983.

Bibliografia (i referències)

- Alarcos, Emilio (1950): *Fonología española*. Madrid: Gredos.
 Alcoba, Santiago (coord.), 2000: *La expresión oral*. Barcelona: Ariel.

- Balari Ravera, Sergio (1996): «La frase». En Martín Vide, Carlos (ed.) (1996), 201-245.
- Bauer, Laurie (1988): *Introducing Linguistic Morphology*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bloomfield, Leonard (1933): *Lenguaje*. Lima: Universidad Nacional. San Marcos; ed. 1964.
- Bosque, Ignacio (1983): «La morfología». En Francisco Abad, y Antonio García Berrio, (ed.): *Introducción a la Lingüística*. Madrid: Alhambra. pp. 115-153
- Bybee, Joan L. (1985): *Morphology: A Study of the Relation between Meaning and Form*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Pub. Co.
- Cuenca Ordinyana, Maria Josep (1996): *Sintaxi fonamental. Les categories gramaticals*. Barcelona: Editorial Empúries.
- Cuenca Ordinyana, Maria Josep (2003): *Sintaxi catalana*. Barcelona: Editorial Universitat Oberta de Catalunya.
- d'Introno, F. (2001): *Sintaxis generativa del español: evolución y análisis*. Madrid: Ediciones Cátedra.
- García-Miguel, José María; Cabeza, Carmen (2000): «Sintaxe», en Fernando Ramallo; Gabriel Rei-Doval; Xoán Paulo Rodríguez Yáñez (eds.): *Manuel de Ciencias da Linguaxe*, Vigo: Edicións Xerais de Galicia, S. A.; pp. 543-583.
- Gelb, Ignace E. (1952): *Historia de la escritura*. Madrid: Alianza. Trad. de XXX, 1987.
- Germain, Cl.; Le Blanc, R. (1981): *La morphologie*. Montréal: Presses de l'Univ. de Montréal.
- Gràcia i Solé, Lluïsa (1995): *Morfologia lèxica. L'herència de l'estructura argumental*. València: Universitat de València, Servei de Publicacions, col. «Biblioteca lingüística catalana».
- Harris, James W. (1983): *La estructura silábica y el acento en español. Análisis no lineal*. Madrid: Visor. 1991.
- Hernanz, Maria Lluïsa; Brucart, José María (1987): *La sintaxis*. Barcelona: Editorial Crítica.
- Hockett, Charles F. (1947): «Problems of morphemic analysis». *Language*, 23 (1947): 321-343.
- Hockett, Charles F. (1954): «Two models of grammatical description». *Word*, 10 (1954): 210-231.
- Jensen, John Tillotson (1990): *Morphology: word structure in generative grammar*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Llisterri, Joaquim (1996): «Los sonidos del habla», en Martín Vide (ed.) (1996), 67-128.
- López García, Ángel (1980): *Para una gramática liminar*. Madrid: Cátedra.
- López García, Ángel (1989): *Fundamentos de lingüística perceptiva*. Madrid: Gredos.

- López García, Ángel et alii (1990): *Lingüística general y aplicada*. València: Universitat, 1999 (3a ed.).
- Martín Vide, Carlos (ed.) (1996): *Elementos de lingüística*. Barcelona: Octaedro.
- Martinet, André (1960): *Elementos de lingüística general*. Madrid: Gredos. 1970.
- Martínez Celdrán, Eugenio (1994): *La fonètica*. Barcelona: Empúries.
- Mascaró, Joan (1986): *Morfologia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Mascaró, Joan (2002): «Morfologia: aspectes generals». En Solà, Joan; Lloret, Maria Rosa; Mascaró, Joan; Pérez Saldanya, Manuel (eds.), (2002), vol. 1, M1/pp. 465-482.
- Matthews, Peter Hugoe (1974a): *Morfología: introducción a la teoría de la estructura de la palabra*. Madrid: Paraninfo, ed. 2ª (1980). Trad. Rafael Monroy Casas.
- Matthews, Peter Hugoe (1974b): *Morphology*. Cambridge: Cambridge University Press, ed. 2ª (1991).
- Matthews, Peter Hugoe (1981): *Syntax*. Cambridge: Cambridge University Press, ed. 1990 reprint.
- Morant Marco, Ricardo (1990): «Morfología». En Ángel López García et alii, (eds.) *Lingüística General y Aplicada*. València: Universitat de València; pp. 137-159.
- Moreno Cabrera, Juan Carlos (1991): *Curso Universitario de Lingüística General. Teoría de la gramática y sintaxis general*. Madrid: Editorial Síntesis.
- Moreno Cabrera, Juan Carlos (1994): *Curso Universitario de Lingüística General. Semántica, pragmática, morfología y fonología*. Madrid: Editorial Síntesis.
- Nida, Eugene A. (1946): *Morphology: The descriptive analysis of words*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, ed. 2ª.
- Pena, Jesús (1991): «La palabra: estructura y procesos morfológicos». *Verba*, 18 (1991): 69-128.
- Pena, Jesús (1999): «Partes de la morfología. Las unidades del análisis morfológico». En Bosque Muñoz, Ignacio; Demonte Berrio, Violeta (eds.), *Gramática descriptiva de la Lengua Española*. Madrid: Espasa Calpe, S. A. vol. 3: pp. 4305-4366.
- Pensado, Carmen (1999): «Morfología y Fonología. Fenómenos morfofonológicos». En Bosque Muñoz, Ignacio; Demonte Berrio, Violeta (dirs.) (1999); vol. 3: C. 69 / pp. 4423-4504.
- Pruñonosa, Manuel (1996): «La palabra», en Martín Vide (ed.) (1996), 171-200.
- Pruñonosa, Manuel (2004): «Morfología general», en <http://www.liceus.com/bonos/compra1.asp?idproducto=228> (30 pàgs.).
- Radford, Andrew; Atkinson, Martin; Britain, David; Clahsen, Harald y Andrew Spencer (1999): *Introducción a la lingüística*. Madrid: Cambridge University Press, 2000. Trad. de Núria Bel Rafecas.
- Ramallo, Fernando; Rei-Doval; Gabriel; y Rodríguez Yáñez, Xoán Paulo (eds.) (2000): *Manual de ciencias da linguaxe*. Vigo: Xerais.

- Ramos, Joan Rafael (1992): *Introducció a la sintaxi. Anàlisi categorial i funcional de l'oració simple*. València: Tàndem Edicions.
- Saussure, Ferdinand de (1916): *Curso de lingüística general*. Buenos Aires: Losada. Trad. de Amado Alonso, 1977.
- Scalise, Sergio (1984): *Morfología generativa*. Madrid: Alianza Editorial, ed. 1987. Trad. de José Pazó.
- Scalise, Sergio (1988): «Inflection and derivation». *Linguistics*, 26 (1988): 561-581.
- Serra Alegre, Enric; Prunyonosa Tomás, Manuel (2002): «La coordinació», en Joan Solà, Joan; Lloret, Maria Rosa; Mascaró, Joan; Pérez Saldanya, Manuel (dirs.); vol. 3, S17 / pp. 2181-2245.
- Solà, Joan; Lloret, Maria Rosa; Mascaró, Joan; Pérez Saldanya, Manuel (eds.), (2002): *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Editorial Empúries.
- Tesnière, Lucien (1959): *Elementos de sintaxis estructural*. Madrid: Gredos; ed. 1994. Trad. De Esther Diamante.
- Trubetzkoy, Nikolaj Sergeevic (1939): *Principios de fonología*. Madrid: Cincel, 1973. Trad. de Delia García Giordano.
- Varela Ortega, Soledad (1990): *Fundamentos de Morfología*. Madrid: Síntesis.
- Varela, Soledad (2003): «Lexical Morphology Revisited: Form/Meaning Correspondences in Psych Adjectival Particles». En Booij, Gert; DeCesaris, Janet; Ralli, Angela; Scalise, Sergio, (eds.), *Topics in Morphology. Selected papers from the third mediterranean morphology meeting (Barcelona, September 20-22, 2001)*. Barcelona: Universitat «Pompeu Fabra» - Institut Universitari de Lingüística Aplicada. pp. 51-71.